

MILJÖHANDBOK FÖR HÖGERN

120 REFORMER FÖR NÄSTA MANDATPERIOD

IDA WALLINDER & JOHANNA TRAPP

JUNI 2026

*MILJÖHANDBOK
FÖR HÖGERN*

120 REFORMER FÖR NÄSTAMANDATPERIOD

TIMBRÖ

MILJÖINSTITUT

Timbro Miljöinstitut finns sedan 2024 med uppdraget att ta fram och bilda opinion för effektiv miljö- och klimatpolitik baserad på marknadsliberala principer, äganderätt och en tilltro till mänsklig kreativitet.

OMFÖREATTARNA

Ida Wallinder och Johanna Trapp utgör tillsammans Timbro Miljöinstitut. Tidigare publiceringar från Timbro Miljöinstitut inkluderar bland annat:

Hejdå, Statens Järnvägar (2026)

Det stora skogsrånnet (2025)

Klimatpolitik utan gränser (2025)

Gågatans triumf – befria promenadstaden (2025)

Men det är ju höger (2025)

Røj upp i tillståndskaoset (2024)

Marknadskrafter – Ny kärnkraft i Sverige (2024)

© Timbro

Juni 2026

www.timbro.se

info@timbro.se

Sättning: Mikael Eisen

Omslag: Mikael Eisen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

OM FÖRFATTARNA.....	5
INLEDNING.....	11
IDEOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	13
MÄNNISKAN ÄR EN DEL AV NATUREN.....	13
UTSLÄPPEN SKA NED.....	13
KOSTNADSEFFEKTIVITET.....	14
GLOBALA PROBLEM BEHÖVER GLOBALA LÖSNINGAR.....	14
FÖRORENAREN BETALAR.....	14
TEKNISK UTVECKLING.....	15
TEKNIKNEUTRALITET.....	15
MER MARKNAD.....	15
ÄGANDERÄTT.....	15
KREATIV FÖRSTÖRELSE.....	16
120 REFORMER.....	17
ÖVERGRIPANDE.....	17
GE KLIMAT- OCH NÄRINGS- OCH TILLRÄCKLIGA RESURSER.....	17
INFÖR KONSEKVENSBEDÖMNINGAR OCH SOLNEDGÅNGSLAGSTIFTNING.....	18
TA FRAM EN NY MILJÖBALK.....	19
KOMPENSERA GENOM GRÖN SKATTEVÄXLING.....	20
PRISSIGNALER, KLIMAT OCH UTSLÄPP.....	23
INFÖR EN HÖGHÖJDSAVGIFT FÖR FLYGET.....	23
TILLÅT LAGRING AV KOLDIOXID PÅ FASTLANDET I SVERIGE.....	23
SLUTA KLASSA LAGRING AV KOLDIOXID SOM MILJÖFARLIG VERKSAMHET.....	24
INFÖR MARKNADSMÄSSIG ERSÄTTNING FÖR LAGRING AV KOLDIOXID.....	24

TILLÅT INTERNATIONELL TRANSPORT AV KOLDIOXID.....	26
TA BORT UNDANTAGEN FRÅN KOLDIOXIDSKATT	27
INKLUDERA TORV I KOLDIOXIDSKATTEN	28
VERKA FÖR EN BESKATTNING AV FLYGBRÄNSLETS UTSLÄPP	29
VERKA FÖR EN GLOBAL KOLDIOXIDSKATT ELLER HANDEL MED UTSLÄPPSRÄTTER	29
BIOLOGISK MÅNGFALD.....	31
INFÖR ETT SYSTEM MED NATURKREDITER	31
BEGRÄNSA ARTSKYDDET TILL VERKLIGT PRIORITERADE ARTER.....	32
GÖR OM RÖDLISTAN.....	33
ÄNDRA ARTSKYDDET SÅ ATT DET SKYDDAR ARTER, INTE INDIVIDER AV ARTER.....	33
INFÖR LÖPANDE OMRÖVNING AV NATURSKYDD	34
BEGRÄNSA ÖKNINGEN AV NATURRESERVAT	35
FLYTTA ANSVARET FÖR NATURRESERVAT TILL STATEN	35
TILLSTÅNDSPROCESSER, REGELKRÅNGEL & TEKNIKUTVECKLING.....	39
SE ÖVER ÅRHUSKONVENTIONEN.....	39
INFÖR EN AVGIFT FÖR ÖVERKLAGAN	40
GÖR UPP MED RIKSINTRESSENA.....	40
STÄLL KRAV PÅ DELTAGANDE I SAMRÅDET FÖR ATT FÅ ÖVERKLAGA.....	41
STÄLL KRAV PÅ BÄSTA TILLGÄNGLIGA TEKNIK	41
AVSKAFFA KLIMATKLIVET.....	42
AVSKAFFA INDUSTRIKLIVET	43
TRANSPORTER	45
AVSKAFFA AVDRAGSRÄTTEN FÖR RESOR TILL OCH FRÅN JOBBET.....	45
HÖJ DRIVMEDELSSKATTEN SUCCESSIVT TILL ETS-NIVÅ	46
SLUTA SUBVENTIONERA FLYGPLATSER.....	46
AVSKAFFA MILJÖKOMPENSATIONEN FÖR GODSTÅG.....	47
SÄLJ GREEN CARGO AB	48

SÄTT BANAVGIFTER EFTER FAKTISKA KOSTNADER, INTE FÖR ATT SUBVENTIONERA TÅGEN	48
INFÖR VÄGTULLAR FÖR FINANSIERING AV UNDERHÅLL.....	49
INFÖR AVGIFTER FÖR ATT FINANSIERA NY INFRASTRUKTUR	50
LÅT KOMMUNER INFÖRA TRÄNGSELSKATT.....	51
VATTEN, VA OCH FISKE	53
INFÖR SJÄLVFINANSIERING FÖR VATTEN OCH AVLOPP	53
INFÖR MARKNADSMÄSSIG PRISSÄTTNING PÅ VATTEN	54
INFÖR BOTTENEROSIONSAVGIFTER I VISSA OMRÅDEN	55
INFÖR HANDEL MED FISKEKVOTER	56
VERKA FÖR ATT AVSKAFFA FISKESUBVENTIONER I EU	56
MARKANVÄNDNING	59
MÖJLIGGÖR FÖR MER SKYDDSJAKT	59
GARANTERA FULL ERSÄTTNING VID INGREPP I ÄGANDE	60
AVSKAFFA JORDFÖRVÄRVSLAGEN	61
AVSKAFFA STRANDSKYDDET.....	62
NEJ TILL KOMMUNALT VETO MOT BRYTNING I ALUNSKIFFER	62
LÅT MINERALAVGIFTEN TILLFALLA KOMMUNERNA	63
JORDBRUK	65
VERKA FÖR LIBERALISERING AV GMO PÅ EU-NIVÅ.....	65
SE TILL ATT ALL GMO SOM ÄR LAGLIG I EU ÄR TILLÅTEN I SVERIGE.....	66
FÖRÄNDRA OCH FASA PÅ SIKT UT EU:S JORDBRUKSSUBVENTIONER.....	66
LEGALISERA ODLAT KÖTT, MAT GJORD PÅ INSEKTER OCH ANDRA NYA LIVSMEDEL.....	67
AVSKAFFA POLITISKT SATTA MÅL OM EKOLOGISK ODLING.....	68
AVSKAFFA STATLIGT STÖD TILL FAIRTRADE	69
SKOGEN.....	71
GE MARKÄGARE STÖRRE FRIHET VID MINDRE AVVERKNINGAR	71
ÅTERGÅ TILL "FRIHET UNDER ANSVAR" PÅ RIKTIGT	72

GÖR EN ÖVERSYN AV EVENTUELLA FELÖVERSÄTTNINGAR.....	73
FÖRENKLA REGLERNA FÖR NEDFALLNA TRÄD VID STORM OCH BRAND	73
STYCKA UPP OCH SÄLJ SVEASKOG.....	74
GIFTER, KEMIKALIER OCH AVFALL	77
AVSKAFFA ELEKTRONIKSKATTEN.....	77
BESKATTA PFAS.....	78
TA BORT HINDER FÖR MER CIRKULARITET	80
AVSKAFFA DET KOMMUNALA SOPMONOPOLET OCH DET UTÖKADE KRAVET PÅ HUSHÅLLSNÄRA INSAMLING.....	80
UTÖKA OCH FÖRENKLA PANTSYSTEMET GENOM UTÖKAT PRODUCENTANSVAR.....	82
KOMMUNER.....	85
LÄMNA FAIRTRADE CITY.....	85
AVSKAFFA KOMMUNALA MÅL OM INKÖP AV SVENSK OCH EKOLOGISK MAT.....	86
LÄMNA KLIMATKOMMUNERNA	87
FLER GÅNG- OCH CYKELGATOR.....	87
INFÖR MARKNADSPRIS PÅ PARKERING	88
ENERGI	91
LÅT FASTIGHETSSKATTEN FÖR NYETABLERADE ENERGIPRODUCERANDE FASTIGHETER STANNA HOS KOMMUNEN.....	91
INFÖR NODPRISSÄTTNING I ELSYSTEMET.....	92
PRISSÄTT SYSTEMTJÄNSTER	92
AVSKAFFA EL- OCH ENERGISKATTEN.....	93
REFERENSER:.....	97

INLEDNING

Om en regering verkligen ska få någonting gjort måste den redan första dagen på regeringskansliet veta vart den ska, vad som ska hinnas med under mandatperioden, och sedan hålla full fart genom den! Skillnaden på reformtakten hos en regering som vet vart den är på väg från början märks. Det blev tydligt inte minst under Reinfeldts första mandatperiod 2006-2010, då Alliansregeringen beslutat sig för stora delar av politiken sedan innan. Den här rapporten har skrivits av just den anledningen; för att hjälpa till med vad som ska göras första dagen på nästa mandatperiod. Rapporten är en sammanställning av saker nästa regering kan, och borde, göra på klimat- och miljöområdet. Förslagen skulle minska utsläppen, sänka utgifterna och förenkla för innovation och skapande.

Sverige är i världsklass när det gäller klimat- och miljöområdet, men det betyder inte att vi är färdiga. Det finns fortfarande problem att åtgärda, inte minst där marknader och äganderätt saknas. Staten subventionerar fortfarande fossil verksamhet. Det finns gott om lagar och regler som försvårar för innovation. Statliga pengar slösas på saker som vi vet inte fungerar. Alla externaliteter är inte prissatta. Långdragna tillståndsprocesser och regelkrångel skapar hinder för att genomdriva omställningen i praktiken. Den biologiska mångfalden minskar på flera håll. Äganderätt saknas där den skulle göra nytta. Politik som ska vara långsiktig är inte det. Energisystemet saknar planerbarhet, med mera.

Flera av sakerna hade gått att lösa om bara tidigare regeringar tagit problemen på allvar. Istället har man fortsatt subventionera fossila utsläpp och förordat statliga monopol och administrativt tunga regleringar. Nu är det dags att testa klassiskt liberal politik: starka äganderätter, marknader, korrekt prissättning och spontan ordning. Politiken behöver sätta ramarna – och sluta med detaljreglering och ingrepp som varken gör att vi hushåller bättre med miljöns resurser eller tillåter människor att bestämma själva. Det kommer att sänka utsläppen och samtidigt lyfta ekonomin.

Förslagen som presenteras i rapporten utgår ifrån liberala grundprinciper. Vissa saker är sådant som talats om länge, andra är nya sätt att tackla en av vår tids viktiga frågor. Rapporten tyder på hur mycket lösningar som faktiskt redan finns, men som politiken inte har tagit tag i ordentligt. Det är dags att ta de här frågorna på allvar, inte bara prata om dem, utan förändra systemen. Det här är en bra början.

*/Timbro Miljöinstitut genom
Johanna Trapp och Ida Wallinder*

IDEOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER

I den här rapporten har vi gått igenom en rad problem avseende miljö och klimat för att utifrån dessa presentera lösningar med liberala och marknadsmässiga utgångspunkter. En rapport kan dock aldrig vara heltäckande, eftersom samhället och politiken såväl som naturen ständigt är i förändring. Nya problem kommer att kräva nya lösningar. För framtiden har vi därför sammanställt ett antal ideologiska utgångspunkter att utgå ifrån vid policyutveckling. Poängen med klimat- och miljöpolitik ska vara att sänka utsläppen och minska föroreningarna. Lösningarna behöver vara effektiva, inte minst eftersom utsläppen ofta är ett globalt problem. Då behövs inte minst teknisk utveckling. Det förutsätter marknader som i sin tur förutsätter äganderätter, att den som skräpar ner betalar, samt kreativ förstörelse. Dessa borde ligga till grund för klimat- och miljöpolitiken för att göra den effektiv.

MÄNNISKAN ÄREN DEL AV NATUREN

Människan är en del av naturen, ett djur lika mycket som andra. Trots det kan det ibland låta som att det bästa som kan hända för naturen är om

människan lämnar den helt och låter den existera utan mänsklig skötsel, påverkan eller kontakt. Det är varken möjligt eller önskvärt. Naturen är liksom samhället i ständig förändring, med allt från snabba processer såsom årstider till oöverblickbara tidshorisonter som kontinentalplattornas förflyttning. Att människan bor och verkar – och därigenom påverkar – densamma är därför varken konstigt eller onaturligt. Dessutom är människan – lika mycket som alla andra djur, växter och svampar – en del av naturen. Vi har rätt att vara i den, använda oss av den, men därför även ett ansvar att sköta om den. Det gör man bäst om man stannar i den. Naturreservat ska skötas, inte lämnas. Jorden och skogen brukas. En stark äganderätt, respekterad allemansrätt och ständigt utforskande av naturen gör både den och oss gott.

UTSLÄPPEN SKANED

Mängden koldioxid i atmosfären ökar på grund av mänsklig aktivitet. Det leder till att mer värme stannar kvar i atmosfären istället för att stråla ut i rymden, vilket leder till en förstärkt växthuseffekt och en högre medeltemperatur. Det i sin tur ökar risken

för extremväder och riskerar skada ekosystem.¹ Koldioxidutsläpp är en negativ externalitet, där kostnaden för klimatpåverkan inte inkluderas i produktens pris, vilket är ett marknadsmisslyckande som snedvrider konkurrensen. Därav borde även en förespråkare av nattvaktarstaten vara för en koldioxidskatt. Det mest självklara med klimatpolitiken måste vara att den ska leda till sänkta utsläpp. Gör den inte det är den inte rätt utformad. Klimatpolitik som inte fungerar tar pengar från sådant som hade kunnat fungera och sinkar på det viset klimatomställningen.

KOSTNADSEFFEKTIVITET

Utsläppen ska däremot inte sänkas till vilket pris som helst. Om politikens kostnad är att människor blir fattigare och välfärden sämre kan man fråga sig om det är värt det. Vi räddar planetens klimat framförallt för vår egen, och framtida människors, skull. Klimatpolitiken finns för att göra människors liv bättre, inte tvärtom. I klimatpolitiken bör ansvariga alltid, om inget extraordinärt händer, välja det alternativ som sänker utsläppen mest till lägst pris. Bara så kan vi nå Parisavtalet.

GLOBALA PROBLEM BEHÖVER GLOBALA LÖSNINGAR

Klimatet bryr sig inte om var utsläppen kommer ifrån. Ett ton koldioxid har samma klimatpåverkan oavsett om det släpps ut i Oxelösund, Oklahoma eller Osaka. Därför måste svensk klimatpolitik alltid ses i ett globalt sammanhang. Vi ska inte driva politik som bara leder till att utsläppen flyttar någon annanstans, utan fokusera på lösningar som sänker de globala utsläppen, kan skalas upp och exporteras. För att åstadkomma det senare är frihandel det bästa sättet att maximera mänsklig och jordlig välfärd.

FÖRORENAREN BETALAR

Det är en grundläggande princip att den som orsakar en skada också ska stå för kostnaden. Principen om att förorenaren betalar innebär att externa effekter – som utsläpp eller nedskräpning – måste internaliseras i priset på en vara eller tjänst. När det blir dyrt att belasta miljön skapas direkta ekonomiska incitament för företag och individer att ställa om. Miljöansvar fungerar bäst om det inte bara är en fråga om god vilja, utan också en integrerad del av kalkylen. Utsläpp ska prissättas både av rättvis- och effektivitetsskäl.

1. Naturvårdsverket. "Växthusgaser – Därför blir det varmare". (2025).

Det ger företagen tydliga ekonomiska incitament att innovera och låter marknadens drivkraft finna de mest kostnadseffektiva lösningarna för den gröna omställningen.

TEKNISK UTVECKLING

Från bilens katalysator och internet till solpaneler och LED-lampor – människan har en otrolig förmåga att uppfinna sig ur problem. Teknisk utveckling gör att vi kan öka vår levnadsstandard med allt färre resurser. Dagens teknik kräver betydligt mindre material än för några decennier sedan, men är mycket mer kraftfull och tillgänglig. Genom att bejaka innovation snarare än att reglera fram gårdagens teknik, säkrar vi en hållbar framtid.

TEKNIKNEUTRALITET

Politiker kan aldrig med säkerhet veta vilken innovation som väntar runt hörnet, och därför får politiken aldrig låsa fast sig vid specifika tekniska lösningar. Genom att fokusera på mål istället för medel skapar vi en öppen arena där olika tekniker får konkurrera om att vara mest effektiva. Konkurrens driver fram de bästa lösningarna till lägst kostnad, medan politisk detaljstyrning riskerar att cementera gårdagens teknik med morgondagens skattepengar.

MER MARKNAD

Marknaden är den mest effektiva motorn för omställning. Genom handel och konkurrens skapas välfärd och en effektiv fördelning såväl som allokering av resurser. När människor fritt kan dela sina idéer och tävla om att erbjuda de bästa lösningarna pressas priserna ned och kvaliteten höjs. En fungerande marknad, det vill säga när externaliteter är internaliserade, gör att miljöteknik blir billigare och mer tillgänglig för alla, snarare än att vara en lyxvara för ett fåtal. Globala marknader möjliggör inte bara effektivitet när länder fokuserar på dess komparativa fördelar, det gör också att miljöteknik kan spridas snabbare, till fler och till en lägre kostnad.

ÄGANDERÄTT

Allt det som är mest utsatt i naturen har en sak gemensamt: de saknar äganderätter. Det ingen äger, tar ingen heller långsiktigt ansvar för, vilket brukar kallas allmänningens tragedi. Genom att införa, stärka och tydliggöra äganderätter skapas incitament att ta hand om miljön. Miljöskydd blir som mest långsiktigt när det vilar på rätten att äga och förvalta. Frihet under ansvar fungerar bäst.

KREATIVFÖRSTÖRELSE

Kreativ förstörelse gör ont, men är nödvändig. Den innebär att nya idéer, tekniker och jobb utkonkurrerar gamla. Om utvecklingen till ett fossilfritt samhälle ska vara möjlig, kommer kreativ förstörelse krävas. Hittills har bilden av omställningen präglats av att befintliga industrier och företag ska ställa om, men sanningen är att

det ofta kommer att vara nya företag som utkonkurrerar de gamla. Kusarna som körde häst och vagn var nog också besvikna när de utkonkurrerades av bilen, men det betyder inte att det var fel. Politiker kan agera för att mildra konsekvenser, men bör aldrig förhindra eller sätta käppar i hjulet för utveckling.

ÖVERGRIPANDE

GE KLIMAT- OCH NÄRINGSLIVSDEPARTEMENTET TILLRÄCKLIGA RESURSER

För att få något gjort i regeringsställning måste man redan från dag ett veta vad som ska göras, men det kräver också tillräckliga resurser. Den gångna mandatperioden har Ulf Kristerssons regering kraftsamlat kring Justitiedepartementet. Det har varit rätt och riktigt mot bakgrund av kriminaliteten. Att det råder febril aktivitet på Justitiedepartementet, mer än något annat departement, är inte en tillfällighet utan ett aktivt val från regeringen. Genom att tillskjuta utredningsresurser, personal och låta Justitiedepartementets frågor få prioritet har man kunnat gå från idé till konkreta förslag mycket snabbt. Framgent finns ett behov av att göra motsvarande kraftsamling och rikta sina interna resurser mot Klimat- och näringslivsdepartementet. Ett lapptäcke av lagstiftning har växt fram som leder till stagnation utan att leverera avsedd klimat- och miljönytta. Ett exempel på detta är de oerhört många lagförslag som krävts för att göra det möjligt att bygga kärn-

kraft i Sverige. Att regeringen åtgärdat detta är bra, men kärnkraften är inte unik i sitt behov av en regering som ser över de hinder som finns. Tvärtom behöver dagens företagare vara fullfjädrade jurister för att överhuvudtaget bedriva sin verksamhet. Så ska det inte se ut. Det är dåligt för tillväxten, för företagen men ytterst också för klimatet. För att minska utsläppen krävs ett företagsklimat där nya lösningar och verksamheter inte är belagda med förbud utan tvärtom kan växa, där tillståndprocesser inte fördröjer företags tekniksatsningar eller förändringar med flera år och där styrmedel som inte fungerar avskaffas och ersätts. För att detta ska vara möjligt kommer många utredningar och lagförslag krävas, därför bör nästa mandatperiod kraftsamla kring Klimat- och näringslivsdepartementet.

1. *Ge Klimat- och näringslivsdepartementet tillräckliga resurser, liksom den kraftsamling som skett kring Justitiedepartementet.*

INFÖR

KONSEKVENSBEDÖMNINGAR OCH SOLNEDGÅNGSLAGSTIFTNING

Fler byråkrater är däremot inte nödvändigtvis positivt, särskilt som fokuset för Klimat- och näringslivsdepartementet måste vara att avreglera och omreglera, inte att skapa ny lagstiftning. För att skapa en institutionell spärr bör det därför införas krav på att genomföra konsekvensbedömningar av vad regleringar får för effekter på samhället innan de blir verklighet. Det är viktigt att dessa inte enbart tar hänsyn till vilka effekter ett förslag får på statens verksamhet och intäkter, utan även vad det innebär för företag och människor. Genom bildandet av Klimat- och näringslivsdepartementet, där frågorna hanteras under samma tak, finns dessutom goda förutsättningar för detta.

Utöver detta bör solnedgångslagstiftning implementeras och användas vid exempelvis förbud. Ibland, även om det är mycket sällan, kan det vara legitimt och motiverat med förbud, exempelvis för toxiska evighetskemikalier eller aktiviteter med så pass stor skada att det inte, ens om skadan beta-

las för, kan accepteras. Förbud får dock ofta oförutsedda konsekvenser. Ett sådant exempel är ett förbud som syftar till att minska risken för spridning av BSE, ofta kallat galna kosjukan. Ambitionen är såklart rimlig, men har också inneburit att det är olagligt att i djurfoder använda återvunnen fosfor från askan av förbränt avloppsslam, vilket alltså är säkert. Något som i dag innebär att vi göder Putins krigskassa, eftersom de är stora producenter av fosfor, istället för att göda våra djur och åkrar.² För att undvika utfall som dessa bör förbud beläggas med solnedgångslagstiftning, vilket innebär att de efter ett tag slutar gälla om de inte beslutas om igen. Det blir därmed nödvändigt att undersöka vilka konsekvenser förbudet har fått för att återinföra eller förlänga detsamma.

- 2. Inför krav på konsekvensbedömningar vid införande av ny miljölagstiftning.*
- 3. Inför solnedgångslagstiftning, särskilt vid förbud.*

2. Kihl A, Larshans P & Svärd J. "Skräck för galna ko-sjukan göder Putins krigskassa". (2025). DN debatt.

TA FRAMEN NY MILJÖBALK

Miljöbalken trädde i kraft den 1 januari 1999 och syftar till att främja hållbar utveckling. Problemet är att den inte gör det, i många fall verkar miljöbalken istället för att konservera och motarbeta utveckling. Med otaliga regleringar, snäva tolkningar och bristande proportionalitet är det tydligt att miljöbalken i många avseenden innebär stagnation utan att leverera verklig miljö- och klimatnytta. Miljöbalken är därtill närmast oförmögen att hantera intressekonflikter mellan exempelvis miljö och klimat. Regeringen har under den gångna mandatperioden arbetat för att effektivisera tillståndprocesserna. Problemet är att även om de skulle lyckas kommer ett effektivt och snabbt nej fortfarande vara ett nej. Det behövs en ny miljöbalk, alterna-

tivt en kraftigt reformerad sådan, som är anpassad efter 2020-talet och som kan förena miljö- och klimatnytta med utveckling. Frågan är därför om det mest effektiva verkligen är att fortsätta lappa och laga den befintliga miljöbalken. Med så pass stora problem är det mest effektiva mest troligt att börja om från början och skapa en helt ny balk.

4. *Utred hur en ny miljöbalk som förenar miljönytta med utveckling skulle kunna se ut och hur den skulle kunna införas.*

KOMPENSERA GENOM GRÖN SKATTEVÄXLING

Prissättning och prissignaler är oerhört viktiga för ett fungerande klimatarbete, det är själva grunden i Sveriges och EU:s klimatpolitik. Det är också grundfundamentet i en liberal klimatpolitik. Genom prissättning av utsläpp tillåts marknaden ställa om på egen hand, utan politisk styrning i en viss given riktning. De senaste åren har politiker av olika färg sökt rubba prissignalerna när de blivit obehövligt höga i syfte att vinna röster. Det senaste exemplet är regeringens sänkning av drivmedelsskatten som reaktion på högre bränslepriser till följd av konflikten i Mellanöstern. Prissignaler är dock som viktigast när det råder brist. Att politiskt underlätta för fortsatt konsumtion av en bristvara är inte en klok ekonomisk politik. Det är inte heller en klok klimatpolitik.

Det är däremot inte heller en klok klimatpolitik att genom ökade kostnader för företag och privatpersoner minska acceptansen för prissignaler och prissättningen av miljö- och

klimatskadliga aktiviteter. I denna rapport föreslås ett antal nya skatter och avgifter, likväl som slopande av undantag från nuvarande beskattning på exempelvis koldioxid. Dessa skatter bör finansiera skattesänkningar för företag och privatpersoner, i det fall de inte ska öronmärkas till något närliggande såsom är fallet för beskattning av PFAS. På så sätt kan skatterna och de prissignaler som följer tillåtas verka och få effekt utan att drabba företag och privatpersoner.

5. *Kompensera höjda kostnader för företag genom generella sänkningar av skatter riktade mot företag, såsom bolagsskatt.*
6. *Kompensera höjda kostnader för privatpersoner genom generella sänkningar av skatter på inkomst.*

Dagens klimatpolitik är djupt fragmenterad. Olika sektorer möter olika regler, skatter och stödsystem, trots att klimatnyttan i grunden mäts i samma enhet: ton koldioxid. Resultatet blir en politik där vissa utsläpp pressas ned till mycket höga priser, medan andra nästan inte prissätts alls. Samtidigt växer ett lapptäcke av subventioner, riktade stöd och detaljregler som riskerar att göra såväl livet som omställningen både dyrare och långsammare än nödvändigt. Genom att prissätta utsläpp mer konsekvent, möjliggöra nya tekniska lösningar och reformera föräldrade regelverk kan klimatpolitiken bli både mer effektiv och mer legitim.

INFÖR EN HÖGHÖJDSAVGIFT FÖR FLYGET

Vid flygning på höga höjder uppstår andra klimatpåverkande effekter än enbart de från koldioxid, till exempel från vattenånga och kväveoxider, vilket förstärker växthuseffekten utöver vad själva bränsleförbrukningen gör.³ Genom att införa en höghöjdsavgift baserad på fler aspekter av flygresans klimatpåverkan skulle en mer korrekt beskattning kunna införas, som skulle

skapa en marknadsmässig styrning mot mer skonsamma rutter och höjder. En höghöjdsavgift är en mer träffsäker miljöpolitik än generella flygskatter, då avgiften direkt korrelerar med den skada som åsamkas atmosfären och klimatet.

- 7. Inför en höghöjdsavgift för flyget som speglar den samlade klimatpåverkan, inklusive icke-koldioxideffekter, för att ge flygbolagen incitament att optimera.*

TILLÅT LAGRING AV KOLDIOXID PÅ FASTLANDET I SVERIGE

Geologisk lagring av koldioxid är inte tillåtet på fastlandet i Sverige, trots att geologer vid SGU har pekat på att de sedimentära bergarterna i sydvästra Skåne har potential för säker lagring.⁴ Till havs är koldioxid lagrad under marken tillåtet, men hårt reglerat. För att lagra koldioxid i dag krävs porös berggrund, som sandsten, täckt av ett tätt "lock" av lera. Sådan geologi finns nästan bara i sydvästra Skåne, under Östersjön och i Nordsjön. Men att lagra koldioxid under havet är dyrare

3. Naturskyddsföreningen. "Vanliga frågor om flygets klimatpåverkan". (2024).

4. SGU. "Geologiska förutsättningar för koldioxidlagring i Sverige". (2026).

än att lagra det i berggrunden på fastlandet, bland annat på grund av transport-, borrhning- och kontrollkostnader.⁵ Att tillåta lagring på land skulle drastiskt kunna sänka kostnaderna för koldioxidlagring, varför Danmark nyligen har öppnat för landbaserad lagring efter att ha gjort liknande bedömningar.⁶

Även om marken i Östersjön i dagsläget passar bättre för lagring borde det inte vara förbjudet att få ansöka om att lagra koldioxid även på land. Förbud som dessa skadar möjligheten att på allvar få koldioxidinfångande infrastruktur i Sverige att utvecklas och växa, någonting som behövs för att sänka Sveriges utsläpp. Som det ser ut i dag finns inga incitament att innovera för lagring i svensk berggrund. Genom att tillåta lagring i den egna marken ökar chansen att vi innoverar fram en effektivare infrastruktur där koldioxid kan grävas ner på hemmaplan istället för att tvingas till dyra transporter till andra länder, något som dessutom involverar mycket administration.

Förbudet mot lagring av koldioxid kommer av ett EU-direktiv (CCS-direktiv 2009/31/EG) som tvingade medlemsstaterna att skapa ett regelverk för säker lagring av koldioxid.

I Sverige ledde det till "Förordning (2014:21) om geologisk lagring av koldioxid" som säger att lagring i Sveriges ekonomiska zon är tillåtet, men att det är förbjudet att lagra koldioxid på land och inom svenskt territorialvatten. Istället borde man kunna ansöka om att få lagra koldioxid på svensk mark. Ansökan skulle sedan bedömas i enlighet med gällande miljölagar och tillståndprocesser.

8. *Avskaffa förbudet om geologisk lagring av koldioxid på fastlandet i Sverige.*
9. *Tillåt aktörer att få ansöka om att få lagra koldioxid i svensk berggrund på fastlandet.*

SLUTA KLASSA LAGRING AV KOLDIOXID SOM MILJÖFARLIG VERKSAMHET

I nuläget sorteras CCS (Carbon Capture and Storage, på svenska koldioxidavskiljning och lagring) in under "miljöfarlig verksamhet" i miljöbalken. Enligt miljöbalkens 9 kap. 1 § definieras miljöfarlig verksamhet som all användning av mark eller byggnader som kan medföra utsläpp till mark eller vatten, eller medföra andra olägenheter för människors hälsa som

5. Energiforsk. "Samverkan kring infrastruktur för transport och lagring av koldioxid". Rapport 2022:838.

6. Energistyrelsen. "Danmarkshistoriens første tilladelser til at efterforske CO₂-lagring på land er tildelt". (2024).

exempelvis buller.⁷ Eftersom koldioxidlagring innebär att man injicerar en substans i marken, faller det automatiskt in under den definitionen. Det placerar koldioxidinfångning och lagring i samma administrativa fack som tunga, förorenande industrier samt innebär ofta mycket strikta regelkrav.

Prövningen har felaktigt fokus. Den fokuserar ofta på de lokala riskerna (som potentiella läckage) snarare än på den globala klimatnyttan. Det gör att processen blir defensiv och fokuserad på att hitta hinder istället för lösningar. Genom att bryta ut CCS ur den generella kategorin skulle staten kunna sätta tydliga spelregler med tydliga krav för den här typen av klimatnyttig teknik. Ska vi nå Parisavtalet kan inte klimatpositiva investeringar fastna i byråkratiska väntrum.

10. Lagring av koldioxid ska inte klassas som miljöfarlig verksamhet. Uppdatera miljöprövningsförordningen så att kriterier för lagring blir tydliga och förutsägbara.

INFÖR MARKNADSMÄSSIG ERSÄTTNING FÖR LAGRING AV KOLDIOXID

Mycket tyder på att vägen mot nettoll-utsläpp kommer att kräva negativa utsläpp, det vill säga tekniker eller främjande av biologiska processer som på olika sätt fångar in och lagrar koldioxid.⁸ Att få igång en fungerande marknad för negativa utsläpp är viktigt, särskilt som det möjliggör ett mer kostnadseffektivt sätt att minska utsläppen på. I dag är utsläpp inom vissa sektorer svåra och dyra, eller rent av omöjliga att sänka eftersom det saknas alternativ. Med teknikutveckling kan det komma att förändras, men till dess erbjuder negativa utsläpp en möjlighet att ändå nå netto noll.

Sverige har i dag ett system för stöd till sådan teknik genom så kallade omvända auktioner. Det är bra, men inte tillräckligt. För det första borde systemet vidgas till EU-nivå för att nå största möjliga effekt, för det andra borde systemet sammankopplas och finansieras av intäkterna från EU:s utsläppshandel, ETS. Dagens system är mycket likt vanligt industristöd, men om systemet omvandlas från omvända auktioner till negativa utsläppsätter kan storleken på stödet direkt kopplas till kostnaden för att

7. Miljöbalken (1998:808) och den tillhörande Miljöprövningsförordningen.

8. Energiföretagen. "Bio-CCS är nödvändigt för att nå klimatmålen".

släppa ut koldioxid. På så sätt skapas en mer marknadsmässig prissättning och ett självfinansierande system.

Systemet borde också inkludera samtliga former av infångning av koldioxid. I dag är den enda tekniken som ges stöd så kallad bio-CCS eller BECCS (Bioenergy Carbon Capture and Storage) som avskiljer och lagrar koldioxid från förbränning av biobränslen⁹. Annan CCS, såväl som DAC (Direct Air Capture), bör också inkluderas. Det bör även utredas hur biologiska processer som fångar in koldioxid kan integreras i systemet. Samtidigt är det viktigt att ta hänsyn till att sådana åtgärder, såsom återställande av våtmarker, inte kan garanteras lagra koldioxid långsiktigt, eftersom förändrade förhållanden som exempelvis torka kan leda till att koldioxid frigörs igen. Mot denna bakgrund bör det utredas särskilt hur biologiska processer kan integreras med det föreslagna systemet, om än på ett annat sätt än övriga tekniker.

11. Utred hur ett system med negativa utsläppsrätter, finansierat av intäkterna nuvarande utsläppshandelssystem, kan införas.

12. Utred särskilt hur biologisk lagring, såsom återställande av våtmarker, kan integreras i detta system.

13. Verka för att ett sådant system införs på EU-nivå och direkt sammankopplas med nuvarande utsläppshandelssystem.

TILLÅT INTERNATIONELL TRANSPORT AV KOLDIOXID

Ytterligare ett hinder för att ta tillvara moderna tekniker för att lagra koldioxid är det faktum att möjligheten att transportera koldioxid är starkt begränsad. Även om lagring i berggrunden inte är skräp, omfattas koldioxid av regler kring transport av avfall enligt EU:s avfallsförordning.¹⁰ Det innebär att internationella transporter kräver krångliga tillstånd. Regeringen bör på sikt verka för att häva förbudet och tills dess bör man driva på för en gemensam EU-lösning som kringgår problemet. I dagsläget är det möjligt att genom bilaterala avtal mellan länder göra det lagligt och möjligt att transportera koldioxid. Sverige bör därför teckna bilaterala avtal med så många länder som möjligt, även där lagring av koldioxid i dag inte är aktu-

9. Regeringskansliet. "Nya regler för stöd till bio-CCS". (2024).

10. Nordic Council of Ministers. TemaNord – Regulatory framework for CCS in the Nordic countries. "International and EU Law". (2023).

ellt, för att sänka trösklarna för aktörer på marknaden. I dagsläget bygger i stort sett hela den svenska CCS-strategin på att vi ska kunna skicka koldioxid utomlands, främst till Norge.¹¹ Utan smidiga regler för internationell transport faller hela idén med svensk koldioxidlagring, då vi helt enkelt inte har någonstans att göra av koldioxiden efter att vi fångat in den.

14. *Verka för att tillåta transport av koldioxid internationellt, särskilt inom EU.*
15. *Verka inom EU för att koldioxid ska undantas från avfallsdefinitionen och istället lyda under ett förenklat transportregelverk.*
16. *Verka för att 2009 års ändring av Londonprotokollet (som tillåter export för lagringsändamål) ratificeras av fler länder.*
17. *Teckna fler bilaterala avtal för transport av koldioxid på förhand, även de länder där frågan inte är aktuell just nu.*

TABORT UNDANTAGEN FRÅN KOLDIOXIDSKATT

Dagens system för koldioxidbeskattning är splittrat, där olika sektorer

betalar radikalt olika priser för sina utsläpp. Ett exempel är att koldioxidskatten på jordbruksdiesel är kraftigt reducerad.¹² För att nå maximal miljönytta till lägsta kostnad bör Sverige sträva efter en enhetlig beskattning av koldioxid. Genom att prissätta varje utsläppt ton koldioxid lika, oavsett om det sker i industrin eller hos hushållen, skapas en teknikneutral och rättvis spelplan som styr resurserna dit de gör mest nytta. En harmoniserad prissättning tar bort behovet av inefektiva särregleringar och säkerställer att förorenaren alltid bär den faktiska kostnaden för sin miljöpåverkan. I vissa fall kan sektorer vara undantagna till följd av internationella konventioner, såsom är fallet för flyget, eller till följd av att de redan inkluderas i EU:s utsläppshandel. Övriga undantag bör dock avskaffas och Sverige bör på sikt verka för att riva upp eller reformera konventioner och regleringar som omöjliggör en enhetlig koldioxidskatt.

18. *Tillsätt en utredning som syftar till att ta bort skattebefrielse för samtliga koldioxidutsläpp Sverige har rådighet över och som inte redan träffas av utsläppshandel.*

11. Circular Energy Sweden. "Lagring av svensk koldioxid i Norge". (2022).

12. Skatteverket. "Återbetalning av skatt på el och bränsle".

19. *Verka för att koldioxidskatten på sikt harmoniseras över alla sektorer för att undvika marknadsstörningar.*

INKLUDERATORVI KOLDIOXIDSKATTEN

Torv är ett organiskt jordmaterial som bildas i våtmarker och som bland annat används som odlingssubstrat i planteringsjord och som jordförbättringsmedel. Geologiskt sett är torv förstadiet till brunkol.¹³ Torv har historiskt varit lite svårt att kategorisera. Enligt Naturvårdsverket är torv fossilt, medan FN:s IPCC menar att det är en egen kategori.¹⁴ Vid förbränning släpper torv oavsett ut lika mycket, eller till och med mer, koldioxid per energienhet än kol. När våtmark eller torvmark dikas ut syresätts torven och börjar brytas ner. Processen leder till stora utsläpp av växthusgaser, omkring 25 procent av Sveriges utsläpp är en följd av att torv- och våtmarker utdikas.¹⁵ När koldioxidskatten infördes 1991 undantogs dock torv, delvis av regionalpolitiska skäl (arbetstillfällen på landsbygden)¹⁶, men även på grund av

att torv inte alltid ses som fossilt.¹⁷ På grund av torvens klimatpåverkan har det sedan dess uppkommit en debatt kring att förbjuda densamma. Det vore däremot inte önskvärt eftersom torv är viktigt i lantbruket och det inte fullt ut finns någon ersättning i samtliga fall. Att, som nu, låta den stå utan styrmedel är däremot inte heller en bra väg framåt. För att skapa en miljöpolitik som är både rättvis och effektiv bör torv, såväl förbränning av torv som utdikning av torvmarker, inkluderas fullt ut i koldioxidskatten. Genom att prissätta utsläppen från torv på samma sätt som andra fossila bränslen skapas korrekta ekonomiska incitament för energiproducenter att ställa om till mer hållbara alternativ.

20. *Ta bort nuvarande nedsättningar och undantag för förbränning av torv inom koldioxidbeskattningen.*
21. *Tillsätt en utredning med syfte att presentera hur utdikning av torv- och våtmarker kan beläggas med koldioxidskatt.*

13. Naturskyddsföreningen. "Skogen, klimatet och den biologiska mångfalden". (2021).

14. Svensk torv. "Frågor och svar om torv".

15. Naturskyddsföreningen. "Odlar med torv - så påverkar det klimatet". (2023).

16. Sveriges Natur. "Skatteregler gynnar kol och torv". (2001).

17. Svensk torv. "Frågor och svar om torv".

VERKA FÖR EN BESKATTNING AV FLYGBRÄNSLETS UTSLÄPP

Chicagokonventionen, som under-tecknades 1944, utgör det grundläggande internationella regelverket för civil luftfart och fastställer principer för luftrum, flygsäkerhet och registrering. Chicagokonventionens artikel 24 förbjuder i praktiken att stater beskattar det bränsle som redan finns ombord på ett flygplan när det landar i ett annat land.¹⁸ Tanken med konventionen är att förenkla för internationell handel och rörlighet, men i praktiken blir det en av de största hindren för en rättvis prissättning av flygets utsläpp. Konventionen skapar en skev konkurrensfördel för flyget gentemot andra transportslag som släpper ut mindre koldioxid. Sverige bör därför ta initiativ till att omförhandla dessa föråldrade internationella avtal. Tanken med EU:s utsläppshandelssystem ETS är att EU genom avtal går runt konventionen till viss del, men det gäller bara flyg inom unionen. Endast genom att förändra Chicagokonventionen och möjliggöra beskattning av flygbränsle kan flyget bära sina fulla externa kostnader och ges incitament till teknisk förnyelse på riktigt.

22. Verka för att reformera Chicagokonventionen så att flygbränslets utsläpp kan beskattas på samma villkor som andra drivmedel.

VERKA FÖR EN GLOBAL KOLDIOXIDSKATT ELLER HANDEL MED UTSLÄPPSRÄTTER

Klimatutmaningen är global och kan i längden inte lösas enbart med nationella särlosningar som riskerar att leda till utsläppsläckage. Det mest effektiva verktyget för att sänka världens utsläpp vore en global koldioxidskatt eller ett världsomspännande system för handel med utsläppsrätter. Även om den politiska vägen dit är lång, bör Sverige konsekvent driva på för internationella ramverk som sätter ett pris på koldioxid. Ett gemensamt pris för alla OECD-länder är en bra och viktig början. Genom att integrera miljö-kostnaden i världshandeln skapas en universell drivkraft för global omställning.

23. Verka för internationella överenskommelser om globala koldioxidavgifter.

18. Transportstyrelsen. "Flygtendenser nr 3". (2010).

Den biologiska mångfalden är en del av naturens under och något som många människor tycker är värt att skydda. Den är dessutom ofta viktigare för våra liv än många tror. Enligt data från WHO är den biologiska mångfalden helt avgörande när det gäller försörjningen av mat, färskvatten och mediciner.¹⁹ Problemet med dagens miljöpolitik är att ansvaret för den biologiska mångfalden ofta är oklar. När staten pekar ut områden som skyddsvärda utan att ta hänsyn till markägarens roll, förvandlas naturvärden från en tillgång till en juridisk risk. Biologisk mångfald bevaras bäst genom ett tydligt förvalterskap. Det är bättre att vi skyddar färre områden men gör det ordentligt, med full finansiering och aktiv skötsel, än att vi undantar allt mer mark från människan. För att vända utvecklingen krävs en övergång från stela förbud till en marknad där naturvärden har ett faktiskt pris och där det lönar sig att vara en god förvaltare – och kostar att inte vara det.

INFÖR ETT SYSTEM MED NATURKREDITER

Trots att Sverige är ett av världens mest glesbefolkade länder bromsas bostadsbyggande, industri och infrastruktur av ständiga konflikter om markanvändning. Problemet grundar sig i att vi hanterar miljöfrågor genom trubbiga förbud och stela regleringar istället för att använda de prismekanismerna som visat sig framgångsrika på klimatområdet. Medan vi prissätter koldioxid för att minska utsläppen utan att strypa ekonomin, har vi på miljöområdet valt en väg där människan och naturen ses som oförenliga med varandra. Att den biologiska mångfalden i Sverige försämras²⁰ trots att vi ständigt inrättar nya naturreservat visar tydligt att dagens modell med våta filter av förbud inte levererar önskad miljönytta.

För att bryta dödläget bör Sverige utveckla ett system med naturkrediter och verka för att inrätta detsamma i EU. Det innebär att vi skiljer på skarpa miljökrav, som behöver uppnås för att få tillstånd för sin verksamhet, och vad som i praktiken är markfrågor. Höga naturvärden är sällan resultatet av att

19. WHO. "Biodiversity". (2025).

20. Naturvårdsverket. "Den biologiska mångfalden utarmas – globalt och i Sverige"..

naturen lämnas orörd, utan kräver ofta aktiva resurser och förvaltning. Genom att prissätta biologisk mångfald kan ett projekt – som en ny skola eller en gruva – ersätta det naturvärde som finns på den mark som tas i anspråk. Detta genom att finansiera naturvårdsinsatser på en annan plats istället för att stoppas till följd av att exempelvis en salamander huserar exakt på den platsen. Då skapas en marknad där miljönytta blir en värderad tjänst snarare än ett hinder för tillväxt och utveckling. Istället för att EU driver motstridiga processer med naturrestaureringslagar och undantagszoner för densamma, bör kraften läggas på att etablera en fungerande marknad för naturkrediter där vi kan välja både miljö och utveckling.

24. Utred och inför ett nationellt system för naturkrediter som möjliggör ekonomisk kompensation för påverkan på lokala naturvärden.

25. Avskaffa motsvarande förbud och begränsningar i nuvarande lagstiftning och reformera miljöbalken i syfte att integrera systemet med naturkrediter.

26. Verka för att ersätta EU:s naturrestaureringslagstiftning med ett enhetligt system för handel med naturkrediter.

BEGRÄNSA ARTSKYDDET TILL VERKLIGT PRIORITERADE ARTER

Dagens artskyddsförordning är alltför bred och omfattar arter som varken är sällsynta eller hotade i ett större perspektiv, exempelvis omfattas samtliga vilda fåglar.²¹ Det leder till att resurser sprids ut på att skydda vanliga fåglar eller lokala populationer av växter som är livskraftiga i resten av världen, samtidigt som de verkligt utrotningshotade arterna får för lite stöd. Det behövs ett nytt artskydd som faktiskt fokuserar på de arter som är hotade, såväl för att gynna dessa arter som att inte sätta stopp för verksamheter i onödan.

27. Begränsa skyddet så att det i högre grad fokuserar på arter som är kritiskt hotade enligt internationell standard genom att revidera Artskyddsförordningen (2007:845).

21. Skogsstyrelsen. "Artskyddsförordningen i skogen". (2026).

28. *Ta bort det generella fridlysnings-skyddet för arter som är livskraftiga i Sverige.*
29. *Ändra miljöbalken (4 kap. och 7 kap) för att förtydliga att artskyddet inte ska utgöra ett hinder för pågående markanvändning om arten har en god bevarandestatus nationellt eller globalt.*

GÖR OMRÖDLISTAN

Den svenska rödlistan sammanställer alla hotade arter i Sverige. Rödlistan grundas på en vetenskaplig bedömning av olika arters risk att dö ut från ett specifikt geografiskt område, i detta fallet Sverige. Rödlistan är en omfattande inventering av naturens tillstånd där man kartlägger vilka arter som minskar kraftigt eller är mycket sällsynta. Listan tas fram av SLU Artdatabanken på uppdrag av Naturvårdsverket. Den uppdateras var femte år för att spegla det aktuella läget. Den senaste versionen publicerades 2025.²²

Det är mycket bra att vi vet vilka arter som finns i Sverige och hur de mår. Problemet är bara att rödlistan ofta listar arter som hotade enbart för att de befinner sig i utkanten av sitt utbredningsområde i Sverige, trots

att de är vanliga i grannländerna. Det skapar en skev bild av det ekologiska läget. Om en art är vanlig i resten av Sverige eller i Europa, men svag på en viss plats, ska det inte räcka för att stoppa mänsklig verksamhet. Ambitionen är på intet sätt att sluta skydda naturen, utan att ta större hänsyn till arters faktiska utbredningsområde.

30. *Rödlistan ska i högre grad väga in artens globala hälsa. En art som är vanlig i Finland eller Norge ska inte automatiskt ses som hotad bara för att den råkar korsa den svenska gränsen i mindre antal.*
31. *En placering på rödlistan ska inte automatiskt leda till restriktioner i miljöprövningar utan att en specifik skadebedömning görs i det enskilda fallet.*

ÄNDRA ARTSKYDDET SÅ ATT DET SKYDDAR ARTER, INTE INDIVIDER AV ARTER

Den svenska tillämpningen av artskyddsförordningen har genom en långtgående överimplementering förskjutits från att skydda hotade arter till att skydda enskilda individer. Implementeringen leder till att samhällsviktiga projekt, som vindkraftparker,

22. SLU. Artdatabanken "Rödlistning". (2025).

stoppas för att skydda enstaka fåglar trots att populationen i stort är livskraftig eller till och med ökande.

Artskyddet måste återgå till att fokusera på arternas bevarandestatus på populationsnivå. Det är orimligt att miljöprövningen fastnar i bedömningar av risken för enskilda individer när det vetenskapliga underlaget visar att verksamheten inte hotar artens fortlevnad. En sådan reform skulle öka förutsägbarheten och säkerställa att miljölagstiftningen skyddar den biologiska mångfalden utan att hindra utveckling i onödan.

32. Ändra implementeringen av artskyddsförordningen så att skyddet avser arten på populationsnivå, inte enskilda individer.

INFÖR LÖPANDE OMRÖVNING AV NATURSKYDD

För att öka flexibiliteten och säkerställa att miljöskyddet faktiskt levererar avsedd nytta bör en tidsbegränsning för skyddad natur införas. Denna tidsbegränsning bör gälla samtliga former av natur- och miljöskydd som stipuleras i miljöbalkens sjunde kapitel, bortsett från strandskyddet som

bör avskaffas. Efter en bestämd period ska en obligatorisk omprövning ske, på samma sätt som för vissa tillståndspliktiga verksamheter, för att avgöra om skyddet fortfarande är motiverat. Om de naturvärden som ursprungligen motiverade skyddet har gått förlorade, eller om bevarandemålen inte längre är relevant, eller har uppnåtts på annat håll, bör restriktionerna kunna hävas eller gränserna som skyddet omfattar omdefinieras. Det förhinder att miljöbalken fungerar som en konserverande våt filt över produktiv mark. Med dagens system för naturskydd är tanken ofta att mark viks åt naturskydd permanent, vilket skapar en stelbenthet i markanvändningen som inte tar hänsyn till att såväl naturvärden som människors intressen är dynamiska och kan förändras över tid.

33. Fastställ en tidsperiod efter vilken beslut om naturskydd automatiskt måste omprövas.

34. Avskaffa kravet om att det måste föreligga synnerliga skäl för att upphäva ett befintligt naturskydd.

BEGRÄNSA ÖKNINGEN AV NATURRESERVAT

I dag finns över 5 000 naturreservat i Sverige, därtill tillkommer flera andra typer av natur- och områdesskydd.²³ Kvalitet behöver prioriteras framför kvantitet i det offentliga miljövård. Att ta hand om naturen är viktigt, men att lämna natur orörd eller att fortsätta vidga antalet hektar är inte nödvändigtvis det bästa sättet. Istället för att utöka arealen av skyddad mark bör resurserna koncentreras på att förvalta och sköta de områden som redan är underställda skydd. En ensidig fokusering på att formellt skydda allt mer mark leder ofta till att de administrativa resurserna sprids för tunt, vilket resulterar i att befintliga reservat lämnas utan nödvändig tillsyn och aktiva åtgärder. Riksrevisionen har granskat förvaltningen av skyddad natur och konstaterar följande: "Riksrevisionens granskning visar att förvaltningen av skyddad natur inte är effektiv. Risker är att natur-, kulturmiljö- och friluftslivsvärden som skyddats i våra nationalparker och naturreservat inte bibehålls eller till och med går förlorade".²⁴ För att skyddad mark ska fortsätta ha de värden som motiverade skyddet från början behövs ofta aktiv sköt-

sel. Mark som sköts aktivt uppvisar ofta bättre hälsa och högre biologisk mångfald än mark som lämnas till passivitet.²⁵ Ett välskött kulturlandskap är ofta en mer effektiv garant för miljöns välmående än de strikta nyttjandeförbud som ofta följer med nya reservatsbildningar. Genom att stoppa nybildande av reservat skapas utrymme för ett mer dynamiskt förhållningssätt till landskapet, där aktivt skogs- och jordbruk tillåts bidra till naturvärdena.

35. Etablera en princip om att när ett nytt naturreservat skapas måste ett gammalt tas bort.

36. Inför ett krav att skydd av ett område inte ska kunna tillgodoses på annat sätt för att ett naturreservat ska kunna inrättas.

FLYTTA ANSVARET FÖR NATURRESERVAT TILL STATEN

Bildandet av naturreservatet bör vara en statlig angelägenhet. I dag har utöver länsstyrelsen också kommuner rätt att utlysa naturreservat.²⁶ Det finns kommuner som använder naturreservat som ett sätt att sätta kommunen på kartan eller för att stoppa tilltänkt bebyggelse snarare än att skydda

23. Naturvårdsverket. "Anslag för värdefull natur". (2026).

24. Riksrevisionen. "Förvaltningen av skyddad natur". RiR 2024:11.

25. Jordbruksverket. "Gynna mångfalden i ängs- och betesmarker". (2024).

26. Miljöbalken 7 kap. 4§

en viss typ av plats. Ett stopp för kommunernas möjlighet att instifta nya naturreservat är en nödvändig åtgärd för att säkerställa en balanserad markanvändning och effektiv naturvård. I dag finns tydliga tendenser till att reservatsbildningar används som ett strategiskt verktyg av kommuner för att uppnå kortsiktiga mål, snarare än att skydda genuint unika naturvärden.²⁷ Genom att instifta naturreservat i områden där det annars planeras för bostadsbyggande eller infrastruktur, riskerar lagstiftningen att förvandlas till ett instrument för att blockera samhällsutveckling eller skydda vissa grupper från en förändrad stadsbild. Det är inte naturreservatens uppgift. Att naturreservat används på det här sättet är särskilt problematiskt mot bakgrund av att kommunen genom planmonopolet redan har fullgoda verktyg för att planera hur kommu-

nens mark används. För mer flexibilitet borde kommuner däremot få upphäva eller minska arealen som skyddas av de befintliga naturreservat som de själva infört. Kommuner bör även ges möjlighet att hos länsstyrelserna ansöka om att bilda ett naturreservat.

- 37. Ta bort kommunernas rätt att ensidigt utlysa naturreservat.*
- 38. Inför en möjlighet för kommuner att ansöka hos länsstyrelsen om bildande av naturreservat.*
- 39. Ge kommuner rätt att begränsa och upphäva existerande naturreservat som de själva beslutat om utan synnerliga skäl.*

27. SVT Nyheter. "Professor: Naturreservat bildas för att slippa låginkomsttagare". (2015).

TILLSTÅNDSPROCESSER, REGELKRÅNGEL & TEKNIKUTVECKLING

Den ofta efterlängtade och prisade omställningen kännetecknas av innovationer med potential att förbättra människors liv såväl som bidra med klimatnytta – men som ofta tyvärr fastnar i myndighetslångbänk. Gapet växer mellan vad företag vill göra och vad som är tillåtet. Omfattande tillståndsprocesser och ett alltmer komplext regelverk utgör i dag betydande hinder som inte bara fördröjer enskilda projekt, utan på riktigt riskerar att försena och fördyra hela omställningen. Om den gröna omställningen ska vara möjlig utan att avsevärt minska människors välbefinnande kommer nya företag med nya idéer att krävas. Då krävs ett företagsklimat som uppmuntrar till innovation och investeringar, inte kväver det i sin linda.

SE ÖVER ÅRHUSKONVENTIONEN

Århuskonventionen kommer från FN och skapades med intentionen att garantera allmänhetens rätt till miljöinformation, delaktighet i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning när det gäller miljöfrågor. Sedan 2005 är Århuskonventionen lag i Sverige

eftersom EU ratificerade konventionen. Sverige var därför skyldigt att införa konventionens krav i den nationella lagstiftningen, något som ledde till betydande förändringar i framförallt miljöbalken.²⁸ Tyvärr blev det inte riktigt som man tänkt sig. Konventionen har gjort att alla föreningar som är äldre än 3 år, har mer än 100 medlemmar och håller på med miljö har rätt att överklaga till exempel en avverkning. Det gör att miljöorganisationer och aktivister kan stoppa till exempel skogsbruksåtgärder genom oändliga rättsprocesser, vilket har skapat en rättsosäkerhet som liknar ett veto mot enskilt ägande. Aktivism ska inte kunna lamslå svensk industri eller enskilda familjers skogsbruk.

- 40. Verka för att Århuskonventionen ses över alternativt att EU och Sverige lämnar densamma.*
- 41. Begränsa klagorätten till konventionen och EU:s minimikrav.*

INFÖR EN AVGIFT FÖR ÖVERKLAGAN

Det är en viktig demokratisk rättighet att kunna överklaga ett beslut, men dagens system, där det i princip är kostnadsfritt att överklaga miljötillstånd, gör att människor har möjlighet att använda rättsprocessen som ett sätt att obstruera snarare än att faktiskt pröva lagligheten av ett beslut. Det leder till omfattande förseningar och slöseri med resurser hos både prövningsinstanser och företag, utan att det nödvändigtvis bidrar till en bättre miljö. För att säkerställa att överklaganden grundar sig i sakliga skäl och inte används som ett rent obstruktionsverktyg bör en avgift införas. En prislapp på att överklaga skapar en sund tröskel som motverkar överklaganden på löpande band och snabbar upp processerna. Det handlar om att värna rättssystemets effektivitet och se till att fokus ligger på de fall där det faktiskt finns en juridisk eller miljömässig konflikt att lösa. Det finns i dag ett sådant förslag från Miljötillståndsutredningen,²⁹ det bör regeringen gå vidare med.

42. Inför en avgift för att överklaga miljötillstånd.

GÖR UPP MED RIKSINTRESSENA

Ett riksintresse är ett utpekad område som av någon anledning utsetts till att vara av nationell betydelse. Det kan handla om friluftsmiljöer, kulturmiljöer eller naturmiljöer. Exempel på detta är sjöar, historiska byggnader, rennäring och speciella biotoper. Det finns i dag flera tusen riksintressen, även om det inte går att säga ett exakt antal eftersom det inte finns något samlat register. Systemet med riksintressen infördes 1987 i samband med att plan- och bygglagen gav kommunerna ansvaret för planeringen. I dag är riksintressen reglerat i miljöbalkens tredje och fjärde kapitel. Ansvar för att peka ut riksintressen ligger hos en rad olika myndigheter. Systemet med riksintressen är långt ifrån felfritt, utan är närmare att betrakta som en oöverblickbar våt filt över utveckling. I en granskning från Riksrevisionen konstaterades att hela 86 procent av de kommuner som har bostadsbrist behövt ändra sina byggplaner till följd av riksintressen och hela 60 procent har fått se byggnation stoppad till följd av det.³⁰ Det finns även fall av överlappande riksintressen och det är sällan tydligt hur långtgående och exakt hur riksintressena ska skyddas.

29. Klimat- och näringslivsdepartementet. Pressmeddelande. "Utredning föreslår förkortade miljöprocesser". (2026).

30. Riksrevisionen. "Statens hantering av riksintressen – ett hinder för bostadsbyggande". (2013).

Så här kan vi inte ha det. Det bör också nämnas att det finns många andra sätt att skydda värdefulla miljöer som dessutom är tydligare kring hur skyddet ska tolkas lagstiftningsmässigt och säkerställas i praktiken, såsom natur- och kulturresevat.

43. Tillsätt en utredning som skyndsamt ser över hur systemet med riksintressen kan avskaffas.

STÄLL KRAV PÅ DELTAGANDE I SAMRÅDET FÖR ATT FÅ ÖVERKLAGA

Inför att en verksamhet ska ansöka om miljötillstånd hålls ett samråd för att utreda hinder för tillstånd och för att samla in kunskap samt synpunkter från allmänheten såväl som myndigheter och organisationer.³¹ I dag finns det däremot inget krav på deltagande och framförande av synpunkter under samrådsfasen för att sedan få överklaga ett beviljat miljötillstånd. Denna ordning skapar sämre möjligheter för den som ansöker om miljötillstånd att anpassa sin verksamhet. Även om det finns möjlighet att göra kompletteringar i ett senare skede är det framförallt i miljökonsekvensbeskrivningen, vilken lämnas in i samband

med ansökan, som den sökande redogör för verksamhetens miljöpåverkan. Eftersom samrådet genomförs innan ansökan lämnas in är det viktigt att få in synpunkter. Att begränsa möjligheten till att överklaga bör dock ske med försiktighet och en sådan begränsning bör enbart vara huvudregeln. Dessutom bör högre krav ställas på offentliga aktörer såsom länsstyrelser och myndigheter.

44. Inför ett krav på särskilda skäl för att myndigheter ska kunna överklaga utan att ha varit en del i det initiala samrådet.

45. Begränsa rätten att överklaga genom att som huvudregel kräva att den som överklagar ska ha framfört sina synpunkter redan under samrådet.

STÄLL KRAV PÅ BÄSTA TILLGÄNGLIGA TEKNIK

I EU finns så kallad BAT-lagstiftning, Best Available Technology eller bästa tillgängliga teknik på svenska. Detta är i praktiken en lista på tekniker som uppdateras successivt där teknikerna är kopplade till olika gränsvärden. Att ha särskilda teknikkrav istället för krav på faktisk miljöpåverkan är i

31. Länsstyrelsen Stockholm. "Samråd inför ansökan om tillstånd för miljöfartig verksamhet".

sig ett avsteg från en effektiv, teknik-neutral reglering. Sverige har dock valt att gå ännu längre. I Sverige används nämligen bästa möjliga teknik istället för bästa *tillgängliga* teknik.³² Dagens system innebär ökade administrativa kostnader, framförallt för de verksamheter som ska ansöka om tillstånd eftersom de behöver lägga resurser på att undersöka och utreda vad som skulle kunna vara bästa möjliga teknik. Att kostnaderna ökar och att det tar längre tid att få tillstånd är inte positivt, framförallt är det inte ett pris värt att betala givet att miljönyttan från denna hårdare skrivning i regel uteblir.

46. Ersätt bästa möjliga teknik med bästa tillgängliga teknik.

AVSKAFFA KLIMATKLIVET

Klimatklivet är ett stöd som kan ges till kommuner, regioner, företag och organisationer som har en idé till hur utsläppen kan minskas. Stödet uppgår i år till 4,5 miljarder kronor, som delas ut efter ett ansökningsförfarande.³³ Klimatpolitikens legitimitet vilar på effektivitet och ansvarsfull hushållning med skattemedel. Granskningar

från bland annat Riksrevisionen har dock visat att Klimatklivet ofta fungerar som ineffektiv symbolpolitik eftersom det brister i så kallad *additionalitet*.³⁴ Genom att staten subventionerar specifika projekt – allt från informationskampanjer till tekniska lösningar som företag sannolikt hade investerat i ändå – riskerar stora summor att slösas bort utan mätbar extra miljönytta.

När staten försöker peka ut vinnare snedvrids marknadsmekanismerna och konkurrensen skadas. Det mest effektiva sättet att minska utsläppen är inte genom selektiva bidrag, utan genom att konsekvent prissätta utsläpp och låta marknaden avgöra vilka lösningar som är mest livskraftiga. På så sätt skapas ett tryck på omställning i hela ekonomin, utan att hämma tillväxten genom byråkratisk och godtycklig kapitalallokering.

47. Avskaffa Klimatklivet

32. Naturvårdsverket. "BAT-slutsatser för industriutsläppsverksamheter" (2025).

33. Naturvårdsverket. "Klimatklivet".

34. Riksrevisionen. "Klimatklivet – stöd till lokala klimatinvesteringar". RiR 2019:1.

AVSKAFFA INDUSTRIKLIVET

Industriklivet inleddes 2018 och har sedan dess delat ut stöd på cirka åtta miljarder kronor till projekt som totalt motsvarar 105,5 miljarder kronor.³⁵ Det faktum att delfinansieringen motsvarat omkring åtta procent tyder på att Industriklivet har låg så kallad additionalitet, det vill säga att projekten och minskningen av utsläpp troligtvis hade skett ändå. Bland annat Riksrevisionen har riktat skarp kritik mot Industriklivet för brister i planering, genomförande och uppföljning som gör stödet ineffektivt.³⁶ Industriklivet har blivit symbolen för en klimatpolitik där staten försöker agera riskkapitalist med skattebetalarnas pengar. Genom att dela ut pengar till specifika industriprojekt försöker myndigheter peka ut vinnare och styra den tekniska utvecklingen, istället för att låta marknadens prissignaler avgöra vilka lösningar som är mest effektiva och framförallt gångbara på marknaden. Om staten satsar på fel kort har inte bara skattebetalarnas pengar gått förlorade, risken är stor att omställningen också försenas, fördyras och försvåras eftersom statliga investeringar tenderar att likrikta marknaden och skapa spårbundenhet.

Industriklivet och liknande stöd skapar också en osund konkurrens där företag tävlar om statliga bidrag istället för att fokusera på innovation, att skala upp och etablera sig på marknaden. Om ett projekt är kommersiellt gångbart kan det finansieras av privat kapital, om det istället kräver ständiga statliga tillskott är risken stor att det rör sig om ineffektiva bolag som inte kommer att klara sig på marknaden när stöden sinar. Istället för bidragshantering bör statens roll vara att genom prissättning och prissignaler styra mot fossilfrihet och att i övrigt skapa så goda förutsättningar för företagande och innovation som möjligt genom exempelvis snabba tillståndsprocesser eller sänkta skatter för näringslivet som helhet.

48. Avskaffa Industriklivet och andra riktade statliga industristöd.

35. Energimyndigheten. "Resultat från Industriklivet". (2026).

36. Riksrevisionen. "Osäkra miljardsatsningar på minskade utsläpp från industrin". (2024).

TRANSPORTER

En av samhällets största förändringar under de senaste hundra åren är möjligheten att röra sig över långa distanser snabbt. Flyg, tåg, bil och cykel gör det möjligt för människor att ta sig till arbete, studier och fritidsaktiviteter, och för företag att transportera varor och tjänster över landet och världen. Det gör människan fri att se sig om i världen och enklare kunna träffa sina nära och kära. Tyvärr är transporter förknippade med kostnader som inte alltid syns: utsläpp, buller, trängsel och slitage. När dessa kostnader inte återspeglas i ekonomin uppstår snedvridningar där vissa transportslag gynnas på andra sakers bekostnad, och resurser används mindre effektivt än de skulle kunna göra. I dag präglas transportpolitiken i hög grad av just sådana snedvridningar. Vissa transportslag beskattas hårt medan andra inte gör det. Resultatet blir ett lapp-täcke av regler, stöd och undantag som gör systemet både mindre effektivt och mindre transparent. Ur ett marknadsliberalitetsperspektiv bör transportpolitiken istället utgå från enkla principer: den som använder en resurs ska också betala för den, och priser bör

spegla de verkliga kostnader som olika transportslag ger upphov till. Då blir det också möjligt för olika transportslag och tekniker att konkurrera på lika villkor.

AVSKAFFA AVDRAGSRÄTTEN FÖR RESOR TILL OCH FRÅN JOBBET

Det nuvarande reseavdraget är i praktiken en omfattande subvention av bilpendling. Ungefär en miljon svenskar använder sig i dag av avdraget. Samtidigt förekommer omfattande fel eftersom det är den som gör avdrag som själv gör bedömningar om avstånd. Vid stickprov av Skatteverket framkom att över hälften av avdragen var fel. Det uppmuntrar till att bilpendla framför att använda kollektivtrafik samt till ett utspritt boendemönster som ökar transportbehovet och därigenom också utsläppen. Avdraget har också en tveksam fördelningsprofil, trots att det främst bör rikta sig mot människor som inte har några andra alternativ gynnar det främst höginkomsttagare i storstäder eftersom det baseras på lönen.³⁷ Människor bör betala för sin egen arbetspendling. Kostnaden för

37. Eklund, Klas. "Vårt framtida skattesystem – en ESO-rapport med förslag på en genomgripande skattereform". Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2020:7. Statens offentliga utredningar.

att bo långt från arbetet bör inte bäras av kollektivet via skattsedeln.

49. Avskaffa reseavdraget.

HÖJ DRIVMEDELSSKATTEN SUCCESSIVT TILL ETS-NIVÅ

En effektiv klimatpolitik för transportsektorn bör bygga på teknisk neutralitet och tydliga prissignaler framför administrativa påbud. Efter valet 2022 har reduktionsplikten sänkts, detta var positivt men samtidigt saknas numera fullgoda styrmedel för att sänka transportsektorns utsläpp. När ETS 2 introduceras kommer transporter att ingå i utsläppshandeln, det har därför föreslagits att Sverige ska gå före och inför ett nationellt sådant system fram tills dess. Det vore bra, men så länge ETS 2 inte blir avsevärt försenat finns det en brist på tid för att införa ett sådant system. Genom att istället använda den befintliga drivmedelsskatten och successivt trappa upp koldioxidkomponenten mot prisnivåerna i EU:s kommande utsläppshandel skapas en förutsägbar och stabil väg mot nollutsläpp, ett system som också skulle motverka en plötslig kostnadsökning när ETS 2 introduceras.

50. Justera koldioxidskatten på drivmedel stegvis för att harmonisera

priset med nivåerna i EU:s kommande utsläppshandel för transporter (ETS 2).

51. Avskaffa reduktionsplikten till förmån för en teknikneutral prissättning som inte styr mot specifika bränsletyper.

SLUTA SUBVENTIONERA FLYGPLATSER

Ett av de tydligaste sätten som staten snedvrider marknaden på och håller miljökadlig verksamhet under armarna är genom subventioner av flygplatser. Skatteintäkter ska gå till statens, regionernas och kommunernas kärnuppgifter. Att lägga miljoner i årliga subventioner på att hålla olönsamma flygplatser under armarna är en fel. Särskilt problematiskt är det när offentliga medel i praktiken går till att subventionera koldioxidutsläpp. Det är orimligt att medborgare som kämpar med vardagsekonomi ska vara med och finansiera flygresor för en begränsad grupp resenärer genom skattsedeln.

Genom att privatisera flygplatserna och avskaffa de statliga, regionala och kommunala driftsbidragen testas verksamhetens faktiska livskraft. Flygplatser som inte kan bära sina egna kostnader utan konstlad andning utgör ett ineffektivt resurs-

utnyttjande som hindrar kapital från att flöda till mer produktiva delar av ekonomin. Staten ska inte agera resebyrå eller marknadsgarant för specifika transportslag. Flyget måste, precis som andra branscher, stå på egna ben.

I vissa fall kan en flygplats eller landningsbana behöva fortsätta drifas av det offentliga, exempelvis i försvarssyfte eller för sådant som ambulansflyg. Då bör ansvaret för att göra denna avvägning och betala kostnaden för detsamma övergå till relevant aktör, i detta exempel Försvarsmakten respektive regionen i fråga. På så sätt är det fullt möjligt att separera stöd för sådan kärnverksamhet från stöd till vad som i praktiken är charterresor till Medelhavet.

52. *Avveckla de statliga, regionala och kommunala subventionerna till flygplatser.*
53. *Privatisera flygplatserna för att låta marknadsmässiga principer och faktiskt kundunderlag avgöra deras framtid.*
54. *Ge ansvaret för driften och finansieringen för flygplatser och landningsbanor med särskilda samhällsupdrag till relevanta offent-*

liga aktörer om de inte kan bära sig ekonomiskt.

AVSKAFFA MILJÖKOMPENSATIONEN FÖR GODSTÅG

Miljökompensationen till godstrafik på järnväg har visat sig vara ett ineffektivt verktyg som varken gynnar miljön eller en sund transportmarknad. Trots att syftet sägs vara att flytta godstransporter från väg till järnväg, konstaterar Trafikverket i sin uppföljning att det saknas belägg för att någon sådan överflyttning faktiskt ägt rum.³⁸ Istället fungerar stödet i praktiken som ett dolt driftsstöd till den statliga jätten Green Cargo – ett bolag som präglas av systematiska ekonomiska misslyckanden. Under 2025 redovisade Green Cargo en förlust efter skatt på 193 miljoner kronor, samtidigt som privata aktörer bevisat att det går att bedriva lönsam godstrafik på samma spår.³⁹

Det är uppenbart att miljökompensationen används för att hålla liv i en ineffektiv organisation snarare än att rädda miljön. Stödet baseras nämligen på utfört transportarbete istället för faktiska utsläpp och innebär därmed att skattepengar kan gå till

39. Trafikverket. "Miljökompensation till järnvägsföretag". (2020).

att subventionera gamla diesellok.⁴⁰ Miljökompensationen har snarare varit ett sätt att kringgå EU:s regler för statsstöd.

55. Avskaffa miljökompensationen till godstrafik på järnväg.

SÄLJ GREEN CARGO AB

Det statliga ägandet av Green Cargo är en kvarleva från en svunnen tid. Det statliga företaget har under en längre tid uppvisat utmaningar med lönsamhet och effektivitet,⁴¹ vilket skapar en situation där statligt kapital binds upp i en verksamhet som den privata marknaden är fullt kapabel att hantera mer effektivt. Bolaget har dessutom inget samhällsuppdrag som motiverar dess existens utan har som enda uppdrag att leverera vinst till sin enda aktieägare, staten, något som alltså inte går särskilt bra. Genom att avyttra bolaget kan verksamheten drivas enligt marknadsmässiga principer och utrymme på marknaden frigörs till andra bolag, vilket främjar den innovation som krävs för att järnvägen ska kunna utmana vägtransporterna på allvar.

56. Inled en försäljning eller avveckling av Green Cargo för att öppna upp marknaden för mer effektiva och lönsamma aktörer.

SÄTT BANAVGIFTER EFTER FAKTISKA KOSTNADER, INTE FÖR ATT SUBVENTIONERA TÅGEN

I dag har Sverige lägre banavgifter än snittet i EU, och kostnaderna för underhåll är väsentligt mycket större än intäkterna från banavgifter. Under perioden 2011 till 2023 motsvarade banavgifterna enbart 15 procent av kostnaden för underhåll, trots att syftet med dem är att finansiera detta.⁴² Långsiktigt försämras möjligheterna att transportera människor och varor via järnväg när banavgifterna är lägre än kostnaden för att underhålla järnvägen. Detta är därmed en snedvridande och skadlig subvention.

57. Höj banavgifterna successivt för att på sikt uppgå till kostnaden för vidmakthållandet av järnvägen.

40. Trafikverket. "Miljökompensation för godstransporter på järnväg". (2026).

41. Green Cargo. "Resultat och rapporter". (2026).

42. Trafikverket. "Översyn banavgifter". (2025).

INFÖR VÄGTULLAR FÖR FINANSIERING AV UNDERHÅLL

Fordonsskatten infördes delvis för att finansiera underhållet och delvis som ett styrmedel för miljö.⁴³ I dag finns däremot bättre styrmedel för minskade utsläpp och att äga en bil är inte kausalt varken med utsläppen eller det slitage som åsamkas, eftersom det inte tar hänsyn till hur mycket bilen används. Fordonsskatten är därmed ett dåligt styrmedel som borde avskaffas. Den del av fordonsskatten som används som miljöstyrmedel bör istället hanteras via koldioxidskatt. Delen som avser att finansiera underhåll behöver dock ersättas med ett annat fungerande system, det bör vara vägtullar. Detta vore ett mer rättvist system eftersom den som inte utnyttjar infrastrukturen inte heller ska behöva betala för den. Med vägtullar blir det även enklare att säkerställa fullgod finansiering av underhållet. Transportföretagen menar att det finns en underhållsskuld på närmare 15 miljarder.⁴⁴ Detta är en följd av att pengar till infrastruktur är avhängigt politiska beslut och prioriteringar. Med vägtullar är det möjligt att frikoppla finansiering av vägnarnas underhåll från politiken och därmed göra vägnarnas stan-

dard oberoende av att politiker fattar rätt beslut och lägger tillräckligt med resurser på underhåll.

Att införa ett system med mer egenavgifter för väginfrastrukturen, exempelvis via vägtullar, är fullt möjligt. I många andra europeiska länder finns det systemet redan i dag och med teknisk utveckling ökar möjligheterna för än mer träffsäkra och effektiva metoder. Exempelvis möjliggörs differentierade tullar beroende på fordons- typ och faktiskt slitage av vägen. Det är också möjligt att komma bort från att landsbygdens infrastruktur glöms bort genom att skapa ett system där de pengar som betalas in från en vägtull öronmärks till underhåll av just den vägen i fråga. Att införa ett system med vägtullar blir särskilt viktigt om banavgifterna höjs för att motsvara vidmakthållandet av järnvägen, eftersom det annars skulle leda till en förflyttning av transporter från järnväg till väg.

58. Avskaffa fordonsskatten.

59. Utred och inför ett system med vägtullar för att finansiera vidmakthållande av vägar skulle kunna se ut och implementeras.

43. Pantlån. "Fordonsskatt: Hur det fungerar och varför den är viktig". (2024).

44. Transportföretagen. "Våra vägar".

INFÖR AVGIFTER FÖR ATT FINANSIERA NY INFRASTRUKTUR

Bygandet av ny infrastruktur är en dyr och krånglig process. I den nya infrastrukturplanen som sträcker sig till 2037 ingår nya projekt och underhåll som totalt kostar 1 171 miljarder kronor.⁴⁵ Infrastruktursatsningar finansieras delvis av intäkter såsom avgiften på Öresundsbron och trängselskatten i Stockholm, där principen är att de regioner som har sådana avgifter ska få mer infrastruktur i planen motsvarande dessa summor. Infrastrukturplanen är dock i hög grad skattefinansierad. Detta innebär att skattebetalare som inte utnyttjar en viss infrastruktur ändå betalar för den via skattsedeln. Detta system bör upphöra till fördel för avgiftsfinansiering av ny infrastruktur i likhet med hur vägavgifter bör finansiera vägunderhåll och dagens banavgifter ämnar finansiera järnvägsunderhåll.

Det finns dessutom många fördelar med avgiftsfinansiering av ny infrastruktur, bortsett från det rent principiella. En nämnvärd sådan är att det verkar påskynda arbetet med att färdigställa infrastrukturen eftersom det först då ger upphov till intäkter.

Ett sådant exempel är Öresundsbron som färdigställdes tidigare än planerat och inom budget.⁴⁶ Ytterligare en fördel med avgiftsfinansiering är att det utgår från avsevärt mycket enklare kalkyler än de mycket komplicerade beräkningar om vad som är samhälls-ekonomiskt lönsamt, som utöver politiska prioriteringar ligger till grund för dagens infrastrukturplan. Dessa beräkningar har genom åren fått avsevärd kritik, dels för att räkna för snålt och alltså klassa för många investeringar som olönsamma. Det har också väckt kritik att den samlade lönsamheten i infrastrukturplanen är negativ, där den beräknade nyttan enbart motsvarar 70 procent av kostnaderna. I dag får vi dessutom en femtedel mindre infrastruktur per skattekrona jämfört med för 16 år sedan.⁴⁷ Det är tydligt att något måste göras för att effektivisera och förbättra bygandet av ny infrastruktur.

60. Finansiera ny infrastruktur med avgifter.

45. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet. Pressmeddelande. "Stora satsningar på underhåll såväl som nya projekt när regeringen beslutat om ny nationell plan för Sveriges transportinfrastruktur". (2026).

46. Nyström, U. "20 år med Öresundsförbindelsen". (2020). Järnvägar.nu.

47. Stockholms Handelskammare. "Bättre styrning, bättre infrastruktur".

LÅT KOMMUNER INFÖRA TRÄNGSELSKATT

Trängsel i stadsmiljöer är en negativ externalitet som skapar stora kostnader i form av trängsel, tidsförlust, buller och avgaser.⁴⁸ I dag räknas trängsel-skatt som en statlig skatt, vilket innebär att pengarna går till statskassan och att besluten om skatten fattas av riksdagen.⁴⁹ I praktiken fungerar systemet dock mer som ett samspel mellan staten och de berörda regionerna och kommunerna, eftersom pengarna till viss del används för att finansiera specifika, lokala infrastrukturprojekt. I Stockholm går intäkterna exempelvis till E4 Förbifart Stockholm⁵⁰, medan de i Göteborg har finansierat projekt som Västlänken.⁵¹

Avgifter är ett bra sätt att reglera trafik på. Det är effektivt och mer träffsäkert och rättvist än förbud. Genom att ge kommunerna rätten att själva införa och utforma trängselskattzoner kan prissättningen anpassas efter lokala behov och specifika flaskhalsar. För att skapa rätt incitament bör intäkterna från trängselskatten stanna i kommunen. Om kommunerna fick bestämma själva skulle det ge lokala beslutsfattare en direkt drivkraft att optimera trafik-

flödena och använda medlen för att förbättra den lokala infrastrukturen eller sänka andra skatter.

61. Tillåt kommuner att införa trängselskatt för att reglera trafikförhållandena i kommunen.

48. Trafikanalys. "Trafikens framtida externa effekter". (2015).

49. Sveriges riksdag. "Investeringar för ett starkt och hållbart transportsystem". (2012).

50. Affärsvärlden. "Trängselskatt finansierar Förbifart Stockholm". (2010).

51. Regeringskansliet. "Trängselskatt i Marieholmstunneln i Göteborg". (2019).

Jorden kallas ofta för "Den blåa planeten". Det är ingen slump. Vatten är, och har alltid varit, en central del av mänskligt liv såväl som av miljöpolitiken. Delar av den moderna miljöpolitiken föddes i just vattendragen, där "det brinnande vattnet" i Cuyahoga River i Ohio 1969 kan tas som ett exempel.⁵² Vatten förknippas dessutom ofta med frihet. Det finns en viktig frihetsaspekt i att en farfar och hans barnbarn ska kunna gå till en sjö och meta tillsammans då och då. För att en sådan allmänning inte ska överexploateras krävs tydliga spelregler, och även att människor tar eget ansvar. Konkret berör vattenpolitiken många områden. Det är allt från förvaltningen av Östersjön, till dricksvattenförsörjning, avlopp och vattenledningar, med mera. En tydlig utmaning med vatten är svårigheten att etablera fungerande äganderätter. Till skillnad från mark rör sig vattnet ständigt; det kan finnas i fast, flytande och gasform. Därför är äganderätter för vatten svår materia, men det betyder inte att behovet av ansvarutkrävning och fördelning

minskar. Här har staten en uppgift att etablera sådana system.

INFÖR SJÄLVFINANSIERING FÖR VATTEN OCH AVLOPP

Sverige har ett ledningsnät för vatten och avlopp byggt för en annan tid. En hel del VA-ledningar är till och med över hundra år gamla. Underhållet har släpat efter och konsekvenserna syns redan. Någonstans i landet inträffar varje vecka ett större haveri: en vattenläcka eller en förorening i dricksvattnet som kräver en akut reparation.⁵³ Investeringskulden i VA-systemet ökar med över 10 miljarder kronor per år. I dagens takt skulle det ta 200 år att byta ut ledningsnätet.⁵⁴ För att åtgärda problemet borde kommuner ta ut högre avgifter för att finansiera nödvändiga investeringar i VA-nätet, något som i dag omöjliggörs eftersom VA-huvudmäns resultaträkning måste vara i balans sett över en viss tidsperiod. Denna självkostnadsprincip innebär dels att det inte är möjligt att ta ut högre avgifter för att styra konsumtionen vid vattenbrist, dels

52. National Park Service. "The 1969 Cuyahoga River Fire". (2022).

53. SVT Nyheter. "Avloppssystemen för gamla – ingen minister tar ansvar för frågan". (2024).

54. Sveriges Radio. "Svenskt vatten larmar om gamla ledningar och miljardbehov: "Ramlar ihop"". (2025).

avsevärda begränsningar av möjligheten att spara och fondera pengar för att göra större investeringar. För att få fondera pengar krävs planer på vad som ska göras, det är alltså inte tillåtet att spara till en buffert som kan användas vid behov. Resultatet är att underhåll skjuts på framtiden och att kommuner sedan behöver tillskjuta medel, vilket oftast görs genom att låna för investeringarna, vilket i sin tur gör VA-systemet känsligt för ränteförändringar. Dagens system är varken långsiktigt eller ekonomiskt rationellt. Självkostnadsprincipen bör ersättas med en självfinansieringsprincip som garanterar att brukarna själva – inte kommuninvånarna – står för kostnaden. Istället för att tillåta fondering i vissa särskilda fall bör det dessutom införas tvingande fondering. Alternativet vore att skjuta en allt större kostnad på framtiden, dessutom till förmån för ett system som varken är rättvist eller bidrar till miljönytta.

62. Avskaffa självkostnadsprincipen för VA och inför en självfinansieringsprincip med bland annat tvingande fondering.

INFÖR MARKNADSMÄSSIG PRISSÄTTNING PÅ VATTEN

Lokal vattenbrist är ett återkommande problem i Sverige, särskilt på sommaren, då torka och sjunkande grundvattennivåer återkommer år efter år. Inte minst Gotland brukar vara särskilt utsatt.⁵⁵ Kommuner inför då ofta kommunala bevattningsförbud, en trubbig lösning som är svår att kontrollera och som inte tar hänsyn till enskildas efterfrågan. För att säkerställa en effektiv fördelning behöver vatten prissättas efter tillgång, något som inte är tillåtet i dag. Faktum är att kommuner inte ens får höja priset vid akut vattenbrist, eftersom intäkterna inte får överskrida kostnaderna för VA-anläggningen.⁵⁶

Istället borde kommuner få möjlighet att införa en differentierad vattentaxa, beroende på utbud och efterfrågan. Det gör att konsumtionen regleras via priset: när tillgången till vatten sjunker, stiger priset. På det viset skapas en direkt ekonomisk signal till användarna att hushålla bättre med resurserna, inte minst de som förbrukar betydande mängder. Marknadsmässig prissättning på vatten kommer inte minska människors möjligheter att duscha eller laga mat, utan snarare få kommunernas stora vatten-

55. Region Gotland. "Aktuellt vattenläge".

56. Kristianstads kommun. "Avgifter för vatten och avlopp".

förbrukare att hushålla med resurser bättre, särskilt när det råder brist. Att prissätta en resurs leder till bättre system och smartare hushållning, precis som redan fungerar med elen.

63. Ändra i lagen om allmänna vattentjänster för att göra det lagligt med differentierade taxor.

64. Inför differentierade taxor på vatten.

INFÖR

BOTTENEROSIONSAVGIFTER

I VISSA OMRÅDEN

Bottenerosion uppstår när tunga fiskeredskap, främst vid bottentrålning, skrapar mot havets botten och därigenom river upp sediment. Bottentrålningen frigör lagrat kol och näringsämnen i vattenmassan, vilket kan leda till både övergödning och grumling som kväver bottenlevande organismer och förstör viktiga lekområden för fisken.⁵⁷ Dagens system med förbud åtgärdar problemet i de mest känsliga områdena, där de är viktiga och därför bör kvarstå, däremot skapas inga incitament att utveckla nya metoder för fiske som fungerar utan dessa ekologiska konsekvenser. För att komma till rätta med det bör bottentrålning i de

allra mest känsliga områdena fortsatt vara förbjudna, medan övriga områden övergår från dagens förbudssystem till prissätta miljökostnader. Genom differentierade bottenerosionsavgifter skapas ett system där fisket bär sina egna externa kostnader. Korrekt prissättning av dessa skador förutsätter att både mängden erosion och bottenområdets känslighet vägs in. Modern teknik som radarövervakning tillåter oss att övervaka detta. Inspirerat av hur den norska oljemodellen delar upp havsbotten i rutor, kan rättigheter till bottentrålning också auktioneras ut. Istället för en statisk gräns skapas en dynamisk prismodell där avgiften baseras på verifierad miljöpåverkan. Faktorer som närhet till land, vattendjup, fartygets längd och redskapens tyngd avgör priset. En högre avgift i mer känsliga områden fungerar som en ekonomisk barriär som styr bort de tyngsta fartygen, samtidigt som det ger incitament för mer skonsamma fiskemetoder. På så sätt integreras miljöskyddet direkt i aktörernas ekonomiska kalkyler.

65. Ersätt förbudet mot bottentrålning med avgifter i vissa områden baserat på verifierad miljöpåverkan.

57. Naturskyddsföreningen. "Vad är bottentrålning?". (2023).

66. *Utred ett system där rättigheter till bottentrålning auktioneras ut enligt den norska oljemodellen.*
67. *Fortsätt förbjuda bottentrålning i mycket känsliga områden.*

INFÖR HANDEL MED FISKEKVOTER

Mängden fisk som får fiskas inom de fiskekvoter som finns i EU i dag är satta av ministerrådet, delvis baserat på politisk vilja och delvis på vetenskaplig rådgivning, vilka sedan fördelas som nationella kvoter utifrån historiska fångsträttigheter, så kallad relativ stabilitet.⁵⁸ Ministerrådet tenderar dock att sätta kvoterna högre än internationella havsforskningsrådet (ICES) rekommendationer om hur mycket fisk som kan tas upp utan att bestånden kollapsar. Många länder är i någon grad beroende av fisket, vilket betyder att det finns ett incitament att hålla kvoterna höga. Tyvärr leder det ofta till en artificiellt hög fiskekapacitet, vilket i sin tur spår på utfiskningen av haven.⁵⁹ För att lösa problemet med överfiske i våra hav krävs en övergång till ett system med individuella, överförbara fiskekvoter. Genom att göra fiskekvoter till en tydligt definierad

och handlingsbar tillgång (likt en utsläppsrätt) som kan handlas över nationsgränserna, skapas ett långsiktigt ägaransvar för beståndets hälsa. På så sätt ges de länder som vanligtvis arbetar för att sätta ohållbart höga fiskekvoter möjligheten att fortsätta fiska i samma takt, utan att beståndet urholkas, eftersom de kan köpa andras kvot. En fri marknad för fiskekvoter gör att resurserna hamnar där de gör störst nytta, samtidigt som det totala uttaget hålls inom vetenskapligt säkra gränser.

68. *Verka för ökad handel med fiskerätter i EU.*

VERKA FÖR ATT AVSKAFFA FISKESUBVENTIONER I EU

En av de största drivkrafterna bakom utfiskningen av världshaven är de omfattande statliga subventioner som håller olönsamma fiskeflottor under armarna. Inom EU kanaliseras flera miljarder euro till fiskenäringen, både genom direkta bidrag baserade på fångstmängd och genom omfattande skattebefrielser på bränsle.⁶⁰ Med tanke på att fiskekvoterna är ohållbart höga skapas en paradoxal politik där

58. Baltic Waters. "Så fungerar fiskekvoter". (2024).

59. Baltic Waters. "Politiskt PM: Att veta inför beslut om fiskekvoterna i Östersjön 2026". (2025)

60. Svensson, Mattias, "Grön kapitalism", Ågandet skyddar havet (2022), Timbro förlag.

skattebetalarna finansierar förstörelsen av sina egna naturresurser. Sverige bör driva på för en total utfasning av alla fiskesubventioner inom EU. Genom att slopa bränslesubventioner tvingas näringen att bära sina egna miljökostnader, vilket ger direkta incitament att investera i bränslesnål teknik och mer hållbara fiskemetoder.

Tills att fiskesubventionerna har avskaffats finns dock ett problem som behöver åtgärdas. Utöver att subventionera fiske som inte kan bära sina egna kostnader är det inte ovanligt att offentliga medel i praktiken ham-

nar hos aktörer som bedriver olagligt fiske, vilket ytterligare accelererar krisen för den marina biologiska mångfalden.⁶¹ Därför är det viktigt att verka för internationella avtal som omöjliggör att offentliga medel hamnar hos aktörer som bedriver olagligt, orapporterat och oreglerat fiske.

69. Verka för avskaffande av fiskesubventioner i EU.

70. Verka inom EU för att europeiska skattepengar inte ska stödja olagligt fiske.

61. World Economic Forum. "Ending harmful fisheries subsidies would improve the health of our ocean. This is why". (2021).

Utgångspunkten vid markanvändning måste vara att personen som äger och sköter marken kan den bäst. Därför behöver vi gå från en ordning där staten misstänkliggör markägaren, till en ordning där den enskildes initiativkraft ses som den främsta motorn för den gröna omställningen och en levande stad och landsbygd. Genom att stärka äganderätten vid resursutvinning, öppna upp för ett friare kapitalflöde i skogs- och jordbruket och ersätta stela förbud med lokalt förtroende, skapar vi en dynamisk marknad. Genom att ge makten åter till markägarna och låta marknadens mekanismer styra allokeringen av resurser, lägger vi grunden för ett rikare och friare Sverige.

MÖJLIGGÖR FÖR MER SKYDDSAJKT

Vilda djur som till exempel skarv, varg, älg och vildsvin kan åstadkomma stora skador på tamdjur, skog, åkermark och i värsta fall även människor.⁶² Att kunna skydda sin egen mark och verksamheten på densamma är viktigt för att upprätthålla äganderätten.

Det finns särskilda bestämmelser för skyddsjakt utöver lagstiftningen för ordinarie jaktsäsonger. Som huvudregel ska en ansökan skickas in till länsstyrelsen som avgör dels huruvida det finns risk för allvarlig skada, dels om det motverkar artens bevarandestatus och slutligen om det finns andra åtgärder än skyddsjakt som kan vidtas.⁶³ Utöver detta finns särskilda bestämmelser såsom att avlivning av djur där det sker en pågående skada på tamdjur alltid är tillåtet enligt jaktförordningens 28e paragraf.⁶⁴ Lagstiftningen för skyddsjakt är i huvudsak välavvägt mellan att garantera gynnsam bevarandestatus för arter samtidigt som det säkerställer goda förutsättningar att bo, leva och verka på svensk landsbygd. Det finns däremot förbättringspotential. För det första bör länsstyrelserna ges rätt att delegera beslut om skyddsjakt till markägare och lokala jaktvårdsområden baserat på vissa på förhand givna kriterier, liknande hur det fungerar med nödavlivning. Om kriterierna uppfylls har markägaren eller jaktvårdsområdet ett stående mandat att agera på ett visst sätt

62. SLU. "Rovdjursskador på tamdjur". (2025).

63. Naturvårdsverket. "Skyddsjakt". (2024).

64. Lantbrukarnas Riksförbund. "Jaktförordningen 28§". (2025).

direkt, utan att invänta ett specifikt beslut för just den händelsen. Detta möjliggör en mer effektiv och lokalt anpassad skydds jakt.

Utöver detta finns i huvudsak två arter som nuvarande skydds jakt inte hanterar önskvärt, nämligen vargen och skarven. Antalet angrepp från varg ökar trots att stammen minskar, detta tyder på att nuvarande skydds jakt inte tillser att rätt individer av vargen – framförallt de närgångna – skjuts.⁶⁵ En lösning är att utvidga på vilka grunder som nödavlivning av varg får ske. Exempelvis bör det alltid vara tillåtet att avliva en varg som är mycket nära människors hus, vilket det inte är i dag.

Det finns också arter där skydds jakt inte är en fungerande eller tillräcklig åtgärd. Ett sådant exempel är skarven eftersom det finns så många av dem och det inte blir möjligt att hantera genom jakt. Då blir andra åtgärder såsom att avlägsna bon ett rimligare alternativ som bör inkluderas i begreppet skydds jakt. Utöver detta är det mycket tveksamt om skarven över huvud taget ska omfattas av artskyddet givet dess stora negativa påverkan på fiskbestånd och skärgårdsmiljöer, vilket tidigare reform om att begränsa artskyddet till verkligt prioriterade arter avser att åtgärda.

71. Utöka Länsstyrelsens rätt att delegera beslut om skydds jakt direkt till enskilda markägare eller lokala jaktvårdsområden vid vissa på förhand givna kriterier.

72. Utred hur mer omfattande grunder för nödavlivning av vargar skulle kunna se ut och införas.

73. Vidga begreppet skydds jakt till att också omfatta avlägsnande av fågelbon.

GARANTERA FULL ERSÄTTNING VID INGREPP I ÄGANDE

Äganderätten är en av de mest grundläggande delarna av en rättsstat. När staten väljer att skydda natur genom att begränsa markägarens rätt att bruka sin mark bör staten därför ha både en rättslig och moralisk skyldighet att ersätta markägaren. I dag finns det dock en osäkerhet där anslagen till naturskydd ofta inte räcker till för att kompensera de markägare som drabbas av avverkningsförbud eller reservatsbildningar. För att miljöpolitiken ska vara fortsatt legitim måste staten säkerställa en stabil och förutsägbar finansiering för skogsägare. Om resurser saknas för att betala markägaren 125 procent av markens värde (som är huvudregel enligt expropriationsla-

65. SLU. "Rovdjursskador på tamdjur". (2025).

gen) bör skyddet inte genomföras. Det skapar ett nödvändigt tryck på myndigheter att prioritera de absolut mest skyddsvärda områdena främst. För att natur ska kunna skyddas ska en säker finansiering krävas från myndighetens sida för att säkerställa att markägaren får ordentligt betalt.

74. Villkora giltigheten av inskränkningar av pågående markanvändning med att ersättning betalas.

75. Garantera att ersättningen storlek är skälig.

AVSKAFFA JORDFÖRVÄRVLAGEN

Att kunna sälja mark är en självklarhet i varje marknadsekonomi och gäller som huvudregel även i Sverige. För lant- och jordbruksfastigheter gäller dock särskilda regler genom den så kallade jordförvärvslagen. Lagen innebär omfattande begränsningar för hur fysiska personer får överlåta sådana fastigheter till juridiska personer, exempelvis aktiebolag eller ekonomiska föreningar. I vissa fall gäller även restriktioner för fysiska personer som vill köpa egendom. Kravet är en begränsning av äganderätten och går betydligt längre än motsvarande reg-

ler i andra länder. Jordförvärvslagen leder till att det i praktiken finns två marknader för jord och skog beroende på hur den ägs: en fri marknad för så kallad bolagsjord och en begränsad marknad för privatpersoner.^{66, 67} För de senare kan en betydande del av värdet på egendomen gå förlorat, jämfört med fastigheter som ägs av juridiska personer. Systemets effekt är därmed i praktiken densamma som om staten tog en betydande del av värdet av privatpersoners egendom. Människor, särskilt de på landsbygden som bor på och kan sin mark, klarar själva av att bestämma vem eller vilka de ska sälja sin mark till. Dagens restriktioner mot juridiska personers förvärv av lantbruksfastigheter hämmar kapitaltillförsel till landsbygden, vilket i sin tur pressar ned fastighetsvärdet. Även utan jordförvärvslagen hade det kunnat finnas bestämmelser om hur eller var främmande makt får köpa mark. Alla som äger något har fortsatt ett eget ansvar att bestämma vem de anser det vara lämpligt att sälja till, men genom att låta marknaden styra allokeringen av resurser och kapital stärks den enskildes ekonomi på landsbygden.

76. Avskaffa jordförvärvslagen.

66. Danieli. "Avskaffa jordförvärvslagen". ATL. (2025).

67. Jordförvärvslagen (1979:230).

AVSKAFFA STRANDSKYDDET

När det generella strandskyddet infördes 1975 var syftet att garantera allmänhetens tillgång till vatten. Strandskyddet innebär mer eller mindre ett totalt stopp för byggnation inom 100 meter från vatten, i vissa fall 300 meter.⁶⁸ Ett generellt strandskydd motverkar dock sitt eget syfte eftersom det omöjliggör byggandet av bryggor, strandcaféer och annat som skapar tillgänglighet för människor. I dag syftar strandskyddet också till att skydda djurliv och miljö, men det syftet infördes först 1994 och är enbart en efterhandskonstruktion eftersom reglerna inte är anpassade efter detta.⁶⁹ Det generella strandskyddet i sin nuvarande form utgör en oproportionerlig inskränkning av den privata äganderätten och fungerar i praktiken som en våt filt över människor på landsbygdens rätt att bestämma över sin egen mark. Genom att upprätthålla ett stelt och centralstyrt förbud mot byggnation längs i stort sett alla vattendrag, ignoreras de enorma lokala skillnader som råder i ett land med över 400 000 kilometer strandlinje, eller motsvarande 11 varv runt jorden.⁷⁰ Det skapar också en orättvisa när enbart de som

har haft turen att ärva eller råd att köpa en strandtomt kan bo vid vatten. Istället för dagens system bör fokus skiftas till att skydda specifika områden där naturvärdet är speciellt högt eller där allmänhetens möjlighet att nå vattnet riskerar att drabbas särskilt hårt. Detta är möjligt redan i dag genom olika former av naturskydd samt genom kommunernas planmonopol. Det är därför möjligt att helt enkelt avskaffa strandskyddet.

77. Avskaffa strandskyddet.

NEJTILL KOMMUNALT VETO MOT BRYTNING I ALUNSKIFFER

Frågan om brytning i alunskiffer har under en längre tid varit föremål för debatt, där röster höjts för att såväl förbjuda det som att ge kommuner en vetorätt mot sådan verksamhet. Alunskiffer är förvisso en geologiskt komplex bergart som kräver en hantering med hög teknisk precision. Det har därför varit föremål för en statlig utredning som konstaterar att befintligt regelverk redan hanterar de miljörisiker som finns.⁷¹ Att möta denna komplexitet med generella förbud,

68. Naturvårdsverket, "Strandskydd – så fungerar det". (2026).

69. Naturvårdsverket, "Strandskydd – så fungerar det". (2026).

70. SCB. "Det strandnära Sverige. Statistik om strandnära markanvändning 2020".

71. SOU 2020:71. "Utvinning ur alunskiffer - Kunskapssammanställning om miljörisiker och förslag till skärpning av regelverket".

vilket kommunala veton i praktiken skulle innebära, är en kontraproduktiv väg att gå. Ett förbud skulle innebära en våt filt över den tekniska utvecklingen och omöjliggör framsteg som på sikt skulle kunna tillgängliggöra kritiska resurser på ett miljömässigt säkert sätt.

I stället för politiska läsningar bör fokus ligga på skarpa, förutsägbara och vetenskapligt baserade miljökrav, något som alltså konstaterats redan finns på plats. Genom att pröva verksamhetens faktiska miljöpåverkan, snarare än att låta lokala politiska opinioner stoppa projekt godtyckligt, skapas incitament för bolag att investera i och utveckla säkra och bra teknik. Det är genom innovation och miljökrav som vi säkerställer en ansvarsfull resursanvändning. Alternativet är att Sverige konsumerar samma metaller och mineral från länder utan förbud och inte sällan lägre miljökrav.

Att ge enskilda kommuner vetorätt mot en lagligt bedriven och statligt prövad verksamhet skapar också ett problematiskt prejudikat för företagsamheten i stort. Investeringar i råvaruutvinning kräver lång planeringshorisont och betydande kapital. Om tillståndprocessens utfall kan avgöras av lokala politiska opinioner snarare än av enhetliga rättsliga kriterier försämrar förutsägbarheten för alla som

vill bedriva verksamhet i Sverige. Det är en signal till investerare att spelreglerna kan förändras godtyckligt, vilket i förlängningen hämmar inte bara gruvnäringen utan förtroendet för det svenska regelverket som helhet.

78. Avskaffa, eller avstå från att införa, ett särskilt kommunalt veto mot brytning i alunskiffer.

LÅT MINERALAVGIFTEN TILLFALLA KOMMUNERNA

Metaller och mineral är en förutsättning för den gröna omställningen. Genom att styra om den statliga delen av mineralavgiften till de berörda kommunerna skapas ett direkt ekonomiskt incitament för lokalsamhället att välkomna gruvetableringar. Det skulle göra att mineraltillgångar betraktas som en tillgång snarare än en belastning. När kommunens intäkter korrelerar med verksamhetens omfattning skapas en drivkraft för lokala beslutsfattare att underlätta snarare än stå i vägen för viktiga projekt, som så ofta varit fallet annars.

79. Styr om den statliga delen av mineralavgiften till berörda kommuner.

Jordbruket i Europa är strikt politiskt styrt. Faktum är att få sektorer är lika genomreglerade och subventionerade som lantbruket genom EU:s gemensamma jordbrukspolitik, CAP. Systemet, som är tänkt att stödja europeisk matproduktion, leder tyvärr till dålig resursallokering, omfattande detaljstyrning, ineffektiva stödformer och minskad innovationskraft. Klimat- och miljöpolitiken inom jordbruket tar alltför ofta formen av nya regler, mål och subventioner — snarare än reformer som stärker bonden, marknaden, miljön, maten och konsumenterna. Resultatet riskerar att bli en politik som både hämmar lantbruket och försvårar den tekniska utveckling, som skulle kunna göra lantbruket bättre. Det finns dock goda möjligheter att minska utsläpp genom att öka produktiviteten och använda resurser mer effektivt, men för att åstadkomma det krävs bättre förutsättningar för teknisk utveckling, regelförenklingar, innovation och bättre ekonomiska incitament.

VERKAFÖR LIBERALISERING AV GMO PÅ EU-NIVÅ

GMO är i stort sett totalförbjudet i EU. Medan import av vissa GMO-foder är tillåten, är kommersiell odling i princip begränsad till en sorts insektsresistent majs (MON 810) som odlas främst i Spanien. Många medlemsländer har dock valt att förbjuda odling av godkända GMO-grödor inom sina territorier. Men människor har förbättrat och förändrat grödor i tiotusentals år. Det har gjort att vilda grödor och frukter gått från små och ömtåliga till stora och mer resilienta, för att passa oss människor bättre. Majs, vete, bananer, morötter, havre, potatis och äpple är alla exempel på grödor som modifierats av människor. Genetiskt modifierade organismer (GMO) är i allt väsentligt exakt samma sak, men mer träffsäkert och med snabbare resultat.⁷²

Sverige bör inta en ledande roll i EU för att modernisera regelverket kring GMO och Nya Genomiska Tekniker (NGT). Genom att bejaka teknisk innovation inom jordbruket kan vi öka avkastningen per hektar, vilket minskar behovet av bekämp-

72. Livsmedelsverket. "Genmodifierad mat, GMO". (2025).

ningsmedel och stärker livsmedelsförsörjningen. Dagens stela EU-lagstiftning är en kvarleva som hämmar europeisk konkurrenskraft. Att tillåta friare odling blir en frihetsfråga för den enskilde bonden såväl som en viktig aspekt för att stärka och skydda matförsörjningen i takt med allt fler konsekvenser av klimatförändringarna såsom torka, översvämning och hetta.

80. Verka för att EU-förordningen inte bara omfattar enklare tekniker (NGT1), utan även de mer avancerade metoderna (NGT2) som har potential att radikalt förbättra grödors egenskaper.

81. Minska rapporteringsbördan genom att Sverige i EU-förhandlingar motsätter sig krav på särredovisning och omfattande märkning av produkter som är likvärdiga med konventionellt förädlade grödor, för att undvika onödigt stigmatisering och byråkrati.

SE TILL ATT ALL GMO SOM ÄR LAGLIG I EU ÄR TILLÅTEN I SVERIGE

I enlighet med principen om den inre marknaden bör livsmedel som är godkända i andra EU-länder också vara tillåtna i Sverige. Om en typ av GMO-

vara är tillåten att köpa i Frankrike eller Polen, borde det vara okej också i Sverige. Det vill säga, om produkter och innovationer har bedömts säkra och godkända för försäljning i andra medlemsstater, ska den också utan ytterligare nationella hinder vara tillgänglig på den svenska marknaden.

82. Utred och maximera de möjligheter som finns i nuvarande EU-rätt för att tillåta odling av redan godkända GMO-sorter i Sverige.

83. Avskaffa nationella särregler genom att se över svensk lagstiftning för att säkerställa att inga svenska hinder finns för att introducera biotekniska innovationer i jordbruket när EU-godkännande föreligger.

FÖRÄNDRA OCH FASA PÅ SIKT UT EU:S JORDBRUKSSUBVENTIONER

En omfattande del av EU:s budget går i dag till stöd till lantbrukare. Samtidigt har EU restriktioner både i form av tullar och kvoter för import av livsmedel. Systemet byggdes upp under en tid där livsmedelstillgången inom EU var knaper och kritisk. Situationen är dock inte likadan i dag. Dagens européer står inför en teknisk utveckling och globalism som har gjort livsmedelsmarknaden mycket större.

Det finns däremot fortsatt ett visst skäl till att på olika sätt stötta europeiska lantbrukare, vilket är det faktum att lantbruket inom EU är mycket starkt reglerat och därmed dras med kostnader som andra producenter av livsmedel inte har. Att både ha tullar och subventioner är däremot att åtgärda detta dubbelt. Det är en vanlig missuppfattning att frihandelsavtal enbart innebär att länderna som ingår avtal med varandra enbart sänker sina tullar. Tvärtom handlar omfattande delar av frihandelsavtal ofta om att harmonisera regelverk alternativt hantera dess skillnader. Det är därför mycket bättre att säkerställa att europeiskt lantbruk inte missgynnas till följd av regleringar genom tullar, och sedermera frihandelsavtal, istället för jordbrukssubventioner. Sverige bör därför verka inom EU för att förändra och på sikt ha ambitionen att fasa ut jordbrukssubventionerna. Det generella stödet som ofta benämns som gårdstöd bör fasas ut först då det främst gynnar större livsmedelsproducenter som ofta redan är fullt kapabla att stå på egna ben. Dagens system är inte effektivt. Den genomsnittliga lantbrukaren lägger i dag sju arbetsdagar per år på administrativa upp-

gifter för att ens få ta del av stöden.⁷³ Aggregerat på EU:s ungefär 9 miljoner lantbruksföretag innebär detta enorma värdeförluster.⁷⁴ Utöver att hantera obalansen av regler genom tullar, är det viktigt att också börja arbeta för att minska regelbördan på europeiskt lantbruk.

84. Verka inom EU för att förändra och på sikt fasa ut jordbrukssubventioner.

85. Ta initiativ inom EU för att lansera ett regelförenklingspaket för lantbruket.

LEGALISERA ODLAT KÖTT, MAT GJORD PÅ INSEKTER OCH ANDRAN YA LIVSMEDEL

Ska vi kunna sänka utsläppen och vara mer resurseffektiva kan vi inte säga nej till utveckling och innovation. Att förbjuda innovationer som labbdlat kött är en form av protektionism som hämmar utveckling och begränsar individens valfrihet. Allt fler länder förbjuder labbkött med motiveringen att man vill skydda det inhemska och traditionella lantbruket, eller försvara matkulturen.⁷⁵ Men dessa saker står och faller inte med tillgången till labb-

73. EU CAP Network. "Study on simplification and administrative burden for farmers and other beneficiaries under the CAP". (2025).

74. Eurostat. "Farms and farmland in the European Union - statistics". (2025).

75. SVT Nyheter. "Ny italiensk lag: Förbud mot labbdlat kött". (2024).

kött. Det blir dessutom ett orimligt ingrepp i den fria marknaden. Självklart ska det vara upp till konsumenten att bestämma om denne vill äta labbodlat kött eller ej. Trots att det finns en stor nyfikenhet på labbodlat kött finns det ännu inte tillgängligt på den europeiska marknaden. Det beror på EU:s restriktiva inställning till ny mat, vilket sträcker sig långt bortom odlat kött. För att ett livsmedel som ännu inte finns på den inre marknaden ska kunna säljas behöver det undersökas och godkännas av EU. Godkännandeprocesserna är långa och krångliga, dessutom tar de inte hänsyn till om livsmedlet i fråga konsumeras säkert någon annanstans i världen.⁷⁶ Det innebär exempelvis att om ädelosten, som så många svenskar äter på pepparkakor till jul, hade varit tradition någon annanstans i världen är det inte säkert att det hade fått godkännande inom EU, eftersom det kan innehålla hälsofarliga mykotoxiner i små mängder.⁷⁷ Ytterligare ett problem är att det ibland enbart är det enskilda företaget som ansökt som får tillstånd att sälja produkten, snarare än att produkten oavsett leverantör blir godkänd.⁷⁸ Det är synd och framförallt onödigt. Sve-

rige bör därför verka inom EU för att förändra dessa processer.

86. *Verka för att EU:s godkännandeprocesser för nya livsmedel, som kött, påskyndas och att vetenskaplig evidens och människors fria val, snarare än kulturkonserverativa värderingar, får styra vad som tillåts på tallriken.*
87. *Verka för att EU:s godkännandeprocesser ska ta hänsyn till om ett livsmedel konsumeras någon annanstans och därmed ges automatiskt eller snabbare godkännande.*
88. *Verka för att ett godkännande ska gälla för livsmedlet som helhet och inte enbart för det enskilda företaget som ansökt om godkännande för en specifik produkt.*
89. *Avstå från att införa egna svenska restriktioner mot labbodlat kött.*

AVSKAFFA POLITISKT SATTA MÅL OMEKOLOGISK ODLING

Det finns fördelar med ekologisk odling, till exempel för den biologiska mångfalden, men detta borde konsumenterna själva få bestämma. Politiskt satta mål för ekologisk odling

76. Tidningen näringslivet. "Så stoppas svenska matinnovationer - "Slänger stora mängder mat"". (2021)

77. Livsmedelsverket. "När maten har möglat". Rapport 4 del två. (2017).

78. Livsmedel i fokus. "Första EU-godkännandet av insekt som ny mat". (2021).

leder till ineffektiv resursallokering och hämmar produktiviteten. Staten bör sluta subventionera specifika odlingsformer och istället låta konsumenternas efterfrågan och miljöns faktiska bärkraft styra. Genom att fokusera på utsläpp och miljöpåverkan per producerat kilo snarare än certifieringsmetoder, främjas ett mer resurseffektivt jordbruk.

90. Revidera den svenska livsmedelsstrategin och ta bort mål avseende ekologisk odling. Bonden borde själv få bestämma vad denne vill odla.

AVSKAFFA STATLIGT STÖD TILL FAIRTRADE

Sedan 2004 har staten betalat ut årliga miljoner i bidrag till Föreningen för Fairtrade Sverige (tidigare Rättvisemärkt) för deras kampanj- och informationsarbete.⁷⁹ Under lång tid har stödet legat på omkring 1,6 miljoner kronor per år.⁸⁰ Det innebär i praktiken att skattebetalarna finansierar marknadsföringen av ett enskilt privat varumärke och en specifik certifieringsmodell.

Att staten går in och stöttar en viss märkning på det här sättet är principiellt felaktigt ur ett marknadsperspektiv. Det snedvrider konkurrensen genom att ge en aktör en fördel framför andra hållbarhetsinitiativ eller konventionella produkter som inte åtnjuter samma statliga draghjälp. Dessutom är stödet ineffektivt; när pengar går till informationskampanjer för att påverka konsumenters samvete, när de aldrig de bönder i fattiga länder som de sägs företräda. Även om det hade gått till annat än informationskampanjer är stödet dock värt att ifrågasätta eftersom så lite hamnar hos bönderna och certifikaten är så dyra, vilket stänger ute de allra fattigaste bönderna.⁸¹

91. Dra in det årliga statliga bidraget till Föreningen för Fairtrade Sverige och avskaffa andra subventioner till märkningar.

79. Sveriges riksdag. "Fairtrade-märkta livsmedelsprodukter". (2016).

80. Wålsten L, Malmqvist K. "Vad Rättvisemärkt inte berättar – kalla argument för en varmare konsumtion". Timbro. (2008).

81. Wålsten L, Malmqvist K. "Vad Rättvisemärkt inte berättar – kalla argument för en varmare konsumtion". Timbro. (2008).

Skogen är en av Sveriges viktigaste tillgångar; både ekonomiskt, ekologiskt och kulturellt. Därför är det inte konstigt att det finns många konkurrerande intressen. Under senare år har balansen i svensk skogspolitik tyvärr förskjutits, från den som äger till den som inte gör det. En analys från LRF visar att en konsekvent tillämpning av hur artskyddet stoppar skogsbruk i dag, baserat på endast fem arter, skulle tvinga bort omkring två miljoner hektar skog från aktivt brukande. Kostnaden för ersättning till markägarna skulle landa på runt tio miljarder kronor per år.⁸² Det är en beräkning för fem arter, men Sverige har närmare 5 000 rödlistade arter (dessa är inte nödvändigtvis utrotningshotade eller ibland ens ovanliga).⁸³ Utöver den höga kostnaden skulle konsekvensen även bli ett system där skogsägare blir fräntagna sin äganderätt och straffas trots att de gjort rätt. Det är synd, eftersom en stark äganderätt gör att skogsägaren vågar och kan vara långsiktig.

Skogen spelar, utöver för människan, även en viktig roll för klimatet, både som kolsänka och för att byta ut fossila produkter. Den svenska skogsmodellen bygger på aktivt brukande: skog som binder koldioxid och levererar förnybara material som ersätter fossila alternativ.⁸⁴ Under de senaste hundra åren har den svenska skogsvolymen fördubblats just för att skogen brukats och skötts.⁸⁵ Att låsa in stora arealer utan ersättning eller tydliga regler riskerar både klimatnyttan och äganderätten.

GE MARKÄGARE STÖRRE FRIHET VID MINDRE AVVERKNINGAR

I dag behöver en skogsägare anmäla en avverkning om den är större än ett halvt hektar. När en avverkning anmäls blir den möjlig för allmänheten att se den, och i förlängningen även att överklaga den.⁸⁶ Dagens gräns på en halv hektar är godtycklig. En halv hektar är en liten yta. Gränsen borde vara något högre för att ge markägaren större frihet, föreslagningsvis en hektar istället för en halv. I dag är min-

82. LRF. "Artskyddet kostar skogen 10 miljarder per år". Rapporten Artskyddet och skogen (2024).

83. Naturvårdsverket. "Arter och artskydd".

84. Skogsstyrelsen. "Skogens roll för klimatet". (2025).

85. Billerud. "Fördubblat skogsförråd på 100 år". (2021).

86. Skogsstyrelsen. "Avverkning av skog mindre än 0,5 hektar". (2026).

dre än en femtedel av avverkningsanmälningarna en hektar eller mindre.⁸⁷ En hektar är även det en godtycklig siffra, men är rimligt eftersom det är att betrakta som en mindre avverkning som främst skulle underlätta för markägare med skog på sin fastighet men som inte försörjer sig på skogen. Det kan handla om att avverka lite skog för att få en bättre utsikt eller för att bygga ett attefallshus. En sådan förändring skulle också kunna vara viktig för mindre åtgärder inom ett aktivt skogsbruk, exempelvis för naturvårdande syften.

Det ska inte vara möjligt för utomstående att använda myndighetsdata för att systematiskt kartlägga och sabotera lagligt skogsbruk på privat mark. I Sverige äger privata skogsägare (fysiska personer) i genomsnitt 34 hektar.⁸⁸ Gränsen för när en avverkning måste anmälas bör därför höjas för att skydda skogsägares rätt att sköta sin skog och göra mindre förändringar på sin fastighet. Det möjliggör också att fokus läggs där det hör hemma, vid större avverkningar som faktiskt kan påverka miljön i större

utsträckning än dessa små avverkningar.

92. Ändra så att avverkningar under en hektar inte behöver anmälas till Skogsstyrelsen.

ÅTERGÅTILL "FRIHET UNDER ANSVAR" PÅ RIKTIGT

1993 trädde en ny Skogslagstiftning i kraft. Den avvecklade mycket av den detaljstyrning som kommit till under 1900-talet och implementerade en så kallad "frihet under ansvar"-princip. Målet var att stärka äganderätten, som kombinerades med ett tydligt miljöfokus. Fokuset i lagen skulle vara delad mellan produktion och miljöhänsyn.⁸⁹ Sedan ansvaret slutligen hamnat hos skogsägarna har skogens välmående stadigt ökat.⁹⁰ På sistone har dock äganderätten successivt nedprioriterats till förmån för detaljstyrning från myndigheter i miljösyfte, samt ytterligare regleringar från annan lagstiftning såsom miljöbalken. Det syns nu i praktiken i många berättelser från landets skogsägare.

87. Skogsstyrelsen. "Avverkningsanmälningar 2021". (2022).

88. Skogsstyrelsen. 2024. "Fastighets- och ägarstatistik i skogsbruket".

89. KSLA. "Äganderätten och de gröna näringarna". (2020).

90. ATL. "Allt mer gamla träd i skogen".

93. Ge Skogsstyrelsen i uppdrag att göra en översyn över de regler och lagar som motverkar skogslagens grundprincip om att ekonomins- och miljöns hållbarhet likställs samt att frihet under ansvar ska gälla i enlighet med 1993 års lag.

GÖR EN ÖVERSYN AV EVENTUELLA FELÖVERSÄTTNINGAR

Sverige har en tendens att implementera EU-direktiv strängare än vad som krävs, ibland på grund av rena felöversättningar. Ett känt exempel är fågeldirektivet, där svenska tolkningar gått längre än andra europeiska länder.⁹¹ En omfattande översyn av miljölagstiftningen krävs för att identifiera och korrigera liknande brister. Svenska skogsägare ska inte straffas av byråkratiska missförstånd som saknar stöd i det ursprungliga EU-regelverket.

94. Tillsätt en utredning med uppgift att gå igenom den svenska implementeringen och tillämpningen av relevanta direktiv för att hitta och åtgärda felöversättningar, likt det uppmärksamade fallet i Fågeldirektivet.

FÖRENKLAREGLERNA FÖR NEDFALLNA TRÄD VID STORM OCH BRAND

Enligt Skogsvårdslagen måste en avverkning på över en halv hektar anmälas till Skogsstyrelsen senast sex veckor innan arbetet påbörjas.⁹² Ibland kan man inte vänta så länge. Efter stora stormar eller bränder är tiden kritisk. Fallna träd utgör inte bara en ekonomisk förlust utan också en grogrund för skadeinsekter som kan förstöra intelligande frisk skog. Reglerna måste förenklas så att markägare kan forsla bort stormfällt virke omedelbart utan att vänta på vanliga tillståndprocesser. Efter en storm, till exempel, finns ibland inte skogen kvar alls, varför vanliga regler inte kan gälla. I krislägen måste handlingsfrihet gå före byråkrati.

95. Inför ett undantag i skogsvårdslagen som medger omedelbar upparbetning vid naturkatastrofer (såsom storm och brand) utan väntetid, förutsatt att skadan dokumenteras i efterhand. Under en sådan period prioriteras att ekonomiska värden och smittskydd högre än artskyddet just i akuta skadeområden.

91. Land Skogsbruk. "Översättningsfel kan ha skapat hårdare artskyddsregler". (2025).

92. Skogsstyrelsen. "Skogsvårdslagen i kortversion". (2025).

96. *Förenkla eller allra helst ta bort kravet på samråd med Länsstyrelsen vid kris.*

STYCKA UPP OCH SÄLJ SVEASKOG

Sveaskog är ett statligt ägt skogsbolag och Sveriges enskilt största skogsägare med cirka 14 procent av all produktiv skogsmark.⁹³ Att äga skog tillhör dock inte statens kärnuppgifter, särskilt inte när Sverige är fullt av duktiga privata skogsägare.. Sveaskog har utöver att ge avkastning till sin aktieägare staten ett uppdrag som innebär att deras mark avyttras till personer som hellre önskar bruksbar ersättningsmark än ersättning från staten vid intrång i äganderätten.⁹⁴ Att Sveaskog har använts på detta sätt är rimligt. Om

det säkerställs att skogsägare får skälig ersättning för stoppad avverkning, vilket inte är fallet i dag, finns det däremot inte längre ett behov av ett sådant system. Skogsbruket är en väl fungerande marknad och det går inte att hävda att staten genom Sveaskog är behövlig för att höja kvaliteten på skogsbruket. Statens ansvar för skogen bör sträcka sig till lagstiftning och informationsspridning, inte att agera skogsägare.

97. *Stycka upp och sälja det statliga skogsbolaget Sveaskog.*

93. Sveaskog. "Det här är Sveaskog". (2026).

94. Naturvårdsverket. "Skydd av värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker". (2026).

GIFTER, KEMIKALIER OCH AVFALL

En modern miljöpolitik kräver att vi förändrar vår syn på restprodukter och börjar betrakta avfall som en värdefull resurs snarare än en börda. Nyckeln till att hantera de miljöproblem som uppstår är en konsekvent internalisering av externaliteter, där prissättning av faktisk miljöpåverkan driver fram innovation och cirkulära flöden. Det förutsätter en reglering som vilar stadigt på vetenskaplig grund och bevisade risker, snarare än på rädsla eller ogrundade försiktighetsåtgärder som riskerar att hämma den tekniska utvecklingen. Genom att låta forskning och rationella bedömningar visa vägen, kan vi skapa en trygg kemikaliehantering som förenar höga miljökrav med teknisk utveckling.

AVSKAFFA ELEKTRONIKSKATTEN

Den nuvarande kemikalieskatten på elektronik, som infördes 2017, är ett tydligt exempel på en ineffektiv punktskatt som skapar administrativa kostnader utan att leverera avsedd miljönytta. Enligt Svensk Handel beräknas skatten innebära en förlust av 1300 arbetstillfällen och förlorade

intäkter för elektronikbranschen på fem miljarder kronor.⁹⁵ Samtidigt har utvärderingar från bland annat Skatteverket och Kemikalieinspektionen påpekat att skatten inte bidragit till att minska mängden farliga ämnen i svenska hem.⁹⁶ Eftersom elektronikmarknaden är global anpassar tillverkare sällan sin produktion efter specifika svenska regleringar, vilket gör att skatten i praktiken landar som en ren kostnadsökning för svenska konsumenter och företag snarare än ett fungerande styrmedel. Det bör också påpekas att kemikalieanvändning i sig inte är ett problem, utan först om det inte hanteras rätt eller sker utsläpp av detsamma.

Skatten är dessutom mycket dåligt utformad, till den grad att det inte går att betrakta som en skatt på kemikalier. En särskilt absurd aspekt är att beskattningen baseras på produktens vikt istället för den faktiska förekomsten eller skadligheten av kemikalier. Att en tyngre produkt automatiskt beläggs med högre skatt, oavsett innehåll, saknar logik. Ytterligare en absurditet är att även de produkter som

95. Svensk Handel. "Kemikalieskatten gynnar varken jobb eller miljö". (2017).

96. Kemikalieinspektionen. "Okärlart om kemikalieskatten minskat användningen av farliga flamskyddsmedel i elektronik". (2020).

saknar de kemikalier som ska beskattas omfattas av skatten. För dessa produkter finns förvisso möjligheten att göra ett avdrag på 95%, men saknas kemikalierna i en produkt ska den inte beskattas.⁹⁷

Det är också viktigt att nämna att kemikalieanvändning i sig inte är problematiskt, utan enbart i de fall det sker utsläpp av kemikalierna. Detta kan hanteras via skatter för att styra bort användning av skadliga kemikalier och därmed minimera risken av utsläpp alternativt generell exponering, men det kan också hanteras via regleringar, betalningskrav på sanering av miljökonsekvenser samt tillståndsprocesser som säkerställer god hantering av kemikalierna. I Sverige och generellt i EU hanteras det framförallt via det senare. Båda systemen har fördelar och nackdelar. För kemikalier som inte är akut toxiska, där målet är att minska den generella exponeringen snarare än att undvika utsläpp över huvud taget, är beskattningssystemet ofta lämpligare. Särskilt för konsumentprodukter. Det bör därför utredas om dagens regleringssystem bör bytas ut mot beskattning för vissa kemikalier. Skatten måste utformas

träffsäkert och baseras på faktiskt innehåll istället för vikt.

98. *Avskaffa kemikalieskatten på elektronik.*

99. *Utred om skatt på vissa skadliga kemikalier bör ersätta dagens system med reglering.*

BESKATTA PFAS

I skrivande stund rör sig EU mot ett universellt förbud av hela gruppen PFAS (per- eller polyfluorerade ämnen).⁹⁸ Trots att ambitionen att begränsa spridningen av skadliga och persistenta kemikalier är riktig, riskerar ett generellt förbud att bli ett alltför trubbigt verktyg. PFAS är inte en enskild molekyl utan en samlingsbeteckning för över 10 000 olika ämnen med varierande riskprofiler och egenskaper, bland annat fett- och vattenavstötning. Vissa PFAS-ämnen har kunnat konstateras skadliga för människa och miljö, särskilt PFOS och PFOA som är klassificerade som reproduktionstoxiska och misstänkt cancerframkallande.⁹⁹ Ett totalförbud tvingar fram en komplex och byråkratisk apparat av undantag för kritiska verksamheter – exempelvis inom

97. Regeringskansliet. "En enklare och tydligare kemikalieskatt". (2022).

98. SVT Nyheter. "EU väntas föreslå förbud mot PFAS". (2026).

99. Kemikalieinspektionen. "PFAS". (2026).

räddningstjänst, medicinteknik och halvledarindustri – eftersom risken är stor att samhällskritiska funktioner står utan rimliga alternativ om undantag inte görs. Ett generellt förbud riskerar även att slå undan framtagandet av PFAS-molekyler utan skadliga konsekvenser.

Ett generellt förbud har förespråkats eftersom en sådan modell hanterar problemet med "regulatoriska kryphål" (likt fenomenet med "legal highs"), där kemikalier ändras marginellt för att kringgå specifika förbud av en enskild molekyl.¹⁰⁰ Problemet är bara att undantagen riskerar att antingen bli för få eller för vida och på så sätt öppna för andra kryphål. Exempel på det skulle kunna vara att en verksamhet som beläggs med undantag kan fortsätta använda PFAS även för saker där det inte är nödvändigt. När ett undantag har getts till en verksamhet kommer det inte heller att finnas något tryck för att hitta bättre alternativ och fasa ut PFAS. Istället för att fastna i utdragna processer kring specifika undantag bör Sverige verka för en generell skatt på PFAS-ämnen. Genom att beskatta hela gruppen internaliseras de potentiella miljökostnaderna och marknaden får en

tydlig prissignal att fasa ut ämnena där det finns alternativ och innovera för att på sikt fasa ut PFAS där det i dag saknas alternativ. Först när en specifik PFAS-substans eller undergrupp, eller ämnena som densamma bryts ned till i miljön, genom vetenskapliga studier konstaterats vara toxisk bör det beläggas med ett strikt förbud i likhet med PFOA.¹⁰¹ På samma sätt bör specifika PFAS-substanser kunna undantas från beskattning om de konstaterats vara ofarliga. Genom ett sådant system kombineras marknadsmässig effektivitet med ett starkt miljöskydd utan att strypa nödvändiga funktioner såväl som utveckling.

100. Verka inom EU för att ersätta det universella förbudet mot PFAS med en enhetlig miljöskatt på hela ämnesgruppen, med möjlighet till undantag från skatten för specifika PFAS-substanser som kunnat konstateras ofarliga.

101. Behåll möjligheten till totalförbud för specifika PFAS-substanser och PFAS-grupper som efter prövning konstaterats ha en oacceptabel riskprofil.

100. Kemikalieinspektionen. "PFAS". (2026)

101. Kemikalieinspektionen. "PFAS". (2026)

102. *Använd intäkterna från skatten för att finansiera sanering av historiska föreningar.*

TABORT HINDER FÖR MER CIRKULARITET

Avfall betraktats ofta som skräp, istället för att se det som en möjlig resurs att använda. Ett exempel på detta är hur mellanlagring av avfall, alltså högar av avfall, i Sverige får lagras i maximalt tre år om det ska återvinnas. I EU gäller samma tidsgräns, det vill säga tre år, men där är detta inte en absolut gräns utan en huvudregel.¹⁰² Ett exempel på när detta är rimligt, även om det är ovanligt, är Falu koppargruva som låter dess slaggprodukter vittra för att sedan tillverka Falu Rödfärg.

Ytterligare ett hinder för att vi ska kunna få ut mer av varje resurs är gränsen för när något klassas som avfall och inte. Idag kan resurser ha flera livscyklar där något som betraktas som slaggprodukt, avfall eller biprodukt av en aktör kan få nytt liv hos en annan aktör. Det finns lagstiftning som tillser att en produkt kan återvinnas även efter att det klassats som avfall, men att klassa något som avfall medför sär-

skilda krav på hantering, vilket gör det svårare för aktörer att hantera resursen.¹⁰³ För att förenkla hanteringen bör det utredas om begrepp såsom “end of use” eller “end of life” bör införas i svensk avfallslagstiftning för att tydliggöra att något ska betraktas som avfall och behandlas därefter först när det inte kan användas till något annat.

103. *Ersätt Sveriges absoluta maxgräns på tre år av mellanlagring av avfall med att det i regel inte får mellanlagras i mer än tre år.*

104. *Utred hur Sveriges avfallslagstiftning kan säkerställa att vi får ut så mycket som möjligt från varje resurs, exempelvis genom införandet av begreppet “end of use” eller “end of life”.*

AVSKAFFA DET KOMMUNALA SOPMONOPOLET OCH DET UTÖKADE KRAVET PÅ HUSHÅLLSNÄRA INSAMLING

Sverige är bra på återvinning. Mindre än en procent av hushållens avfall hamnar på deponi¹⁰⁴, vilket placerar oss långt före EU-genomsnittet på runt 20 procent.¹⁰⁵ Svensk sophantering är bra på att samla in material

102. Miljöbalken 15 kap. 5a§

103. Kemikalieinspektionen. "Produkt eller avfall – håll koll på skillnaden så att du kan följa reglerna". (2025).

104. Avfall Sverige. "Återvinning gör avfall till resurs". (2026).

105. Eurostat. "Municipal waste statistics". (2026).

och undvika deponi, men ligger efter flera jämförbara länder när det gäller den faktiska materialåtervinningen av vissa material. En stor del av vårt skräp går istället till fjärrvärme.¹⁰⁶ Eftersom vi har ett väl utbyggt fjärrvärmenät i Sverige är det ekonomiskt lönsamt för kommuner att bränna skräp. Incitamentet för förbränning konkurrerar ibland ut materialåtervinning. Det är inte dåligt med fjärrvärme, men det är inte nödvändigtvis det bästa sättet att hantera just allt avfall. Det är dock omöjligt för kommunen att avgöra hur en resurs kan användas bäst, det kan bara marknaden göra. Ifall man hade kunnat handla med skräp hade företag kunnat köpa upp skräp och återvinna det till nya produkter, om de såg ett värde i det. Tyvärr går inte det eftersom kommunen har monopol på ditt skräp, det vill säga du kan inte sälja det till vem som helst. En konkurrensutsatt avfallshantering skulle innebära att hushåll och föreningar fritt kan välja den entreprenör som erbjuder bäst service och mest innovativa lösningar till lägst pris. Det är tydligt att skräp som har en prislapp återvinns betydligt bättre. Anledningen till att vi är så bra på att återvinna just metall och PET-flaskor är att det finns ett

tydligt ekonomiskt värde (pant) kopplat till materialet.¹⁰⁷

En stor del av den plast som samlas in i Sverige sorteras fel eller består av sammansatta material som inte går att återvinna mekaniskt, vilket leder till att de skickas till förbränning.¹⁰⁸ Hade det funnits ett ekonomiskt incitament att skilja på plasten hade företag erbjudit tjänster som gjort det. I ett fritt system blir den enes skräp den andres skatt. Skräp förvandlas till en värdefull råvara som företag har ekonomiska incitament att samla in, förädla och återvinna. Istället försöker det offentliga lösa problemet genom att utöka alla kommuners, och i praktiken då, alla hushålls ansvar att ha återvinningscentraler på tomten. Det kommer ta massa plats men antagligen inte öka återvinningsgraden särskilt mycket. En verklig cirkulär ekonomi kräver att vi befriar skräpet. Genom att kombinera den djupt rotade svenska återvinningsviljan med marknadens drivkraft för innovation kan vi nå högre resurseffektivitet och ett starkare miljöskydd till en betydligt lägre samhällskostnad

106. Energiföretagen. "Energiåtervinning ur avfall". (2023).

107. Pantamera. "Om pantsystemet".

108. Naturvårdsverket. "Plastflöden i Sverige – från produktion till återvinning". (2025).

105. *Konkurrensutsatt hushållens avfallshantering och avskaffa det kommunala sopmonopolet.*

106. *Stoppa kravet på att alla hushåll från och med 2027 ska ha tillgång till fastighetsnära insamling för matavfall, restavfall, papp, plast, metall samt färgat och ofärgat glas om andra återvinningsalternativ finns i närheten redan.*

UTÖKA OCH FÖRENKLA PANTSYSTEMET GENOM UTÖKAT PRODUCENTANSVAR

Producentansvar är en miljöpolitisk princip som innebär att den som tillverkar eller säljer en produkt ansvarar för att den samlas in och återvinns när den är förbrukad. Tanken är att flytta kostnaden för avfallshantering från kommunen (skattebetalarna) till producenten, och därmed till priset på produkten. I Sverige har vi i dag lagstadgat producentansvar för flera olika produktkategorier, bland annat för förpackningar (kartong, plast, metall, glas), elutrustning (allt med sladd eller batteri), batterier, däck, läkemedel med mera. Producentansvar för förpackningar är den del av lagen som reglerar det som omsluter en vara.

Det är detta system som gör att du kan lämna mjölkpaket och konserverburkar vid en återvinningsstation.¹⁰⁹

Eftersom många produkter saknar producentansvar i dag blir insamlingen dock kommunernas ansvar. Det är därför hushållen betalar en avfallsavgift.¹¹⁰ Genom att utöka det generella producentansvaret till att gälla fler produkter, skulle behovet av kommunal sophämtning minska rejält. Då blir hela produkten, inte bara förpackningen, en del av ett cirkulärt system där privata företag tävlar om att få hämta och återvinna materialet.

Det är tydligt att det som har pant återvinns mer. Jämför vi mellan förpackningar med och utan pant syns skillnaden. Runt 85 procent av alla PET-flaskor med pant återvinns, medan bara 30 procent av övriga plastförpackningar gör det. Samma sak med aluminiumburkar. 87 procent med pant återvinns medan endast 70 procent av dem utan pant gör det.¹¹¹ För att öka återvinningen borde vi utöka producentansvaret och öka mängden varor med pant. Ett exempel på produkter som skulle kunna inkluderas är plastförpackningar för diskmedel och kemikalier, som i dag inte omfattas.¹¹² Genom att utöka produ-

109. Naturvårdsverket. "Producentansvar – från avfall till cirkulär ekonomi". (2025).

110. Avfall Sverige. "Svensk Avfallshantering". (2023).

111. Naturvårdsverket. "Återvinning av förpackningar". (2025).

112. Pantamera. "Vad kan inte pantas via oss".

centansvaret till att omfatta fler varor skapas en direkt koppling mellan en produkts design och dess slutgiltiga hanteringskostnad. Istället för att hushållen belastas med kommunala avfallsavgifter och tvingas agera gratis sorteringspersonal åt staten, hamnar ansvaret för produkternas hela livscykel hos de företag som sätter dem på marknaden. Detta innebär att den nuvarande kommunala renhållningsavgiften kan slopas, då det istället blir producenternas uppgift att finansiera och organisera insamlingen av det avfall deras verksamhet genererar.

107. Förändra producentansvaret så att fler produkter kan hamna i ett pantsystem utanför den kommunala sophanteringen.

108. Lämna prissättningen och utformningen för pantsystemet åt aktörerna.

Kommuner har stor frihet att utforma sin politik på ett sådant sätt som passar den egna kommunen bäst – förutsatt att det är fråga om kommunala uppgifter. De utmaningar och mål som rör miljö och utsläppsminskningar är främst av nationell och internationell karaktär, även om kommuner självklart kan göra klimatsmarta val i sin verksamhet. På det stora hela sköts klimatpolitiken därför bäst av staten, bland annat eftersom utsläpp inte stannar vid kommunala eller regionala gränser. Det är dessutom staten som förfogar över de mest kraftfulla styrmedlen: koldioxidskatter, handel med utsläppsrätter och övergripande lagstiftning. Kommunal klimatpolitik är sällan effektivt och ibland rent kontraproduktivt för den egna kommunen. Kommunala klimatmål som innebär faktiska pålagor för företag kan leda till koldioxidläckage när företagen flyttar till andra orter, och därmed minskar antalet arbetstillfällen och skatteintäkter. Om de inte innebär pålagor är de istället oftast bara symbolpolitik. Istället bör kommuner fokusera på det

som de har rådighet över, såsom att sänka utsläppen i de egna verksamheterna. Det finns dock ett antal saker som kommuner bör göra kopplat till miljö- och klimatområdet, följande kapitel behandlar uteslutande sådant som kommuner har rådighet över.

LÄMNA FAIRTRADE CITY

Att svenska kommuner väljer att bli en "Fairtrade City" är ett dyrt sätt att bedriva ineffektiv symbolpolitik. Enligt skattebetalarna kostade kommunernas engagemang i Fairtrade City 2017 så mycket som 156 miljoner kronor.¹¹³ Det låter fint att kaffet i kommunhuset ska hjälpa bönder i fattiga länder, men granskningar visar att systemet inte håller vad det lovar. Faktum är att så mycket som 80 procent av de extra kronor som betalas för en rättvisemärkt vara ofta försvinner på vägen innan de ens når bonden. Ett annat stort problem är att Fairtrade kräver dyra certifikat av bönderna, minimiavgiften ligger på så mycket som 22 000 kronor.¹¹⁴ Det innebär att systemet stänger ute de allra

113. Skattebetalarna. "Fairtrade. Så betalar kommunerna för att driva opinionsbildning". (2018).

114. Wälsten L, Malmqvist K. "Vad Rättvisemärkt inte berättar – kalla argument för en varmare konsumtion". Timbro. (2008).

fattigaste bönderna – de som verkligen skulle behöva hjälp – och istället gynnar de som redan har det lite bättre ställt. Genom fasta priser hindrar man också länder från att utvecklas och använda modern teknik för att bli mer effektiva och bygga välstånd. Kommuner bör sluta agera reklambyrå åt enskilda organisationer, i detta fall en internationell paraplyorganisation där den svenska delen ägs av LO och Svenska Kyrkan, särskilt som de inte levererar det som lovats.

109. Lämna Fairtrade City för att stoppa ineffektiv användning av skattemedel. Sluta gynna specifika politiska varumärken i kommunala inköp och låt marknadens priser styra.

AVSKAFFA KOMMUNALA MÅL OM INKÖP AV SVENSK OCH EKOLOGISK MAT

Många kommuner har i dag politiskt satta mål om att en hög andel av de livsmedel som köps in ska vara svenskproducerade eller ekologiska. Dessa mål fördyrar maten avsevärt – ekologiska produkter kan vara upp till 66

procent dyrare än konventionella¹¹⁵ – utan att det garanterar motsvarande miljönytta. Att använda kommunal mat som ett miljöpolitiskt verktyg är ineffektivt. Vad gäller svenskproducerat står transportererna för en marginell del av matens totala klimatutsläpp,¹¹⁶ och ekologisk odling kräver större arealer för att producera samma mängd mat, vilket riskerar att öka markanspråket globalt.¹¹⁷

Fokus för den kommunala måltidsverksamheten bör skifta från politiskt motiverade mål till att leverera det invånarna faktiskt betalat för: näringsriktig och god mat. Genom att frångå stela krav på svenskt eller ekologiskt kan kommuner sänka sina kostnader och istället använda resurserna till att höja matkvaliteten och minska svinnet. Det är en mer träffsäker politik som sätter skattebetalarnas nytta såväl som brukarnas och elevernas hälsa i första rummet.

110. Avskaffa kommunala mål för inköp av specifikt svensk eller ekologisk mat.

115. Sveriges Natur. "Kassa priser på ekomat?". (2015).

116. Our World in Data. "You want to reduce the carbon footprint of your food? Focus on what you eat, not whether your food is local". (2020).

117. Naturskyddsföreningen. "Sant eller falskt om ekologiskt". (2021).

LÄMNA KLIMATKOMMUNERNA

Klimatkommunerna är en medlemsförening för kommuner och regioner som vill driva på det lokala klimatarbetet.¹¹⁸ Bakom de vackra orden döljer sig dock en verksamhet som i praktiken fungerar som en plattform för symbolpolitik och en förtäckt intresseorganisation med en tydlig socialdemokratisk prägel. Det är varken önskvärt eller principiellt riktigt att skattebetalarna finansierar medlemskap i organisationer som driver en specifik partipolitisk agenda under täckmantel av miljöarbete. Genom att lägga tid och pengar på nätverksträffar, rapporter och lobbyarbete fjärrar sig kommunerna från sitt egentliga uppdrag. De utsläppsminskningar som sker i enskilda kommuner bör styras av ekonomisk rationalitet i den egna driften, såsom energieffektivisering av kommunala fastigheter, snarare än av politiska pekpinna från externa nätverk.

111. Lämna föreningen Klimatkommunerna.

FLER GÅNG- OCH CYKELGATOR

Något som kommunerna har rådhöhet över är den egna infrastrukturen.

Sedan bilen kom till staden har det kommit att prägla allt mer av stadslivet, den har gjort trottoarerna smalare och minskat cykelns utrymme. Som ett exempel har cykelns andel av den totala trafiken i Stockholm gått från cirka 29 procent 1950 till 2.4 procent 1960 och sedan ynka 0.8 procent 1970.¹¹⁹ Det kan jämföras med dagens andel om 10 procent.¹²⁰ Att vi nu ser en tillbakagång där gång och cykel präglar mer av stadslivet är positivt eftersom det möjliggör en större frihet att själv välja transportmedel och att människor inte är bundna till att använda bilen.

Det finns en rädsla för att färre bilvägar skulle minska cityhandelns attraktionskraft, men det stämmer inte. Flertalet studier bekräftar snarare att det ökar handeln och fastighetspriset i området. Det är alltså att betrakta som en kommunal tillväxtpolitik som på köpet minskar utsläppen av såväl avgaser som partiklar från däckar och bromsar. Det bidrar till en mer attraktiv stadsmiljö. Ytterligare en rädsla är att färre bilvägar skulle minska tillgängligheten. Detta kan vara sant, men bara om det inrättas på ett oklokt sätt. Arbetar man istället med enskilda gator istället för hela zoner, undantag

118. Klimatkommunerna. "Om oss".

119. Pär Connelid. Stadstrafikens spår. (2012)

120. Region Stockholm. Regionalt cykelbokslut 2014–2024. (2024)

för sådant som varustransporter, blåljus och färdtjänst samt parkeringshus snarare än markparkering är detta inte ett problem. Bilen är ett viktigt färdmedel, inte minst för de som bor utanför stadens eller ortens centrum, men det bör inte tillåtas att ensidigt tränga ut gång och cykel som också är viktiga färdmedel. Ytterligare ett alternativ för att bibehålla tillgängligheten för bilister, utan att kompromissa med densamma för cyklister, är att i centrum införa zoner av cykelgator. På dessa gator tillåts bilister men behöver anpassa sig efter cyklisterna som ges företräde och avgör hastigheten, liksom gångfartsområden. Fler gång- och cykelgator handlar inte om att förbjuda bilen, utan om att skapa en bättre balans mellan olika trafikslag.

112. Inrätta fler gånggator.

113. Inrätta fler cykelgator, det vill säga gator där bilen anpassar hastigheten och har väjningsplikt för cykeln.

INFÖR MARKNADSPRIS PÅ PARKERING

Mark i attraktiva stadsmiljöer är en begränsad resurs. Den kan ge plats till så många olika saker: uteserveringar, falafelvagnar, cykelställ, bänkar eller bilar. Den som är beredd att betala mest för marken ska ha den, men i dag subventioneras ofta parkering genom tvingande p-normer och fasta avgifter på parkeringar.¹²¹ Genom att införa marknadsbaserad prissättning på parkering låter man tillgång och efterfrågan styra kostnaden såväl som utfallet, precis som för andra varor. Det ger plats för fler saker i stadsbilden än bilar, samt en mer effektiv användning av stadens ytor och minskar onödig trafik. När parkering kostar vad det faktiskt är värt försvinner dolda subventionerna från de som går, cyklar eller åker kollektivt till de som kör bil. Det skapar också incitament för privata aktörer att bygga parkeringshus där behovet är som störst, utan att det krävs kommunala tvångsregleringar.

121. Sveriges Allmännyttan. "P-platsen. Kostar mycket, smakar lite". (2021).

114. *Slopa p-normer och avskaffa kraven på att byggherrar måste tillhandahålla ett visst antal parkeringsplatser vid nybyggnation.*
115. *Frångå fasta taxor till förmån för en dynamisk prissättning som speglar den faktiska efterfrågan på marken.*

Mycket klimatpolitik är i grunden energipolitik, då resan mot en fossilfri ekonomi till stor del vilar på vår förmåga att ersätta fossil energi med fossilfri sådan. Detta kommer kräva utbyggd produktion av fossilfri energi såsom el. Det krävs därför att produktionen inte hindras av lokala politiska opinioner eller kortsiktiga särintressen, utan tillåts växa i takt med samhällets efterfrågan. Utgångspunkten för ett robust system måste vara teknikneutralitet, där alla kraftslag tillåts bidra på lika villkor utifrån sina specifika egenskaper och systemnytta. Genom att låta marknadens mekanismer få ett större utrymme skapar vi de förutsättningar som krävs för att investeringar ska ske där de gör mest nytta för både klimatet och elnätets stabilitet.

LÅT FASTIGHETSSKATTEN FÖR NYETABLERADE ENERGIPRODUCERANDE FASTIGHETER STANNA HOS KOMMUNEN

En av de största flaskhalsarna för svensk elförsörjning är det lokala motståndet mot nya kraftverk. Det tar sig ofta i uttryck genom försök att försena byggnation eller helt vägra densamma

genom exempelvis användandet av det kommunala vetot mot vindkraft. I dag hamnar det offentliga ekonomiska vinster från energiproduktion till stor del i statskassan, medan de lokala samhällena bär kostnaderna i form av förändrade livsmiljöer och markanspråk. För att vända denna utveckling krävs en modell där det blir en direkt ekonomisk vinst för en kommun att tacka ja till ny energiproduktion. Genom att låta fastighetsskatten för energiproducerande fastigheter – såsom vindkraftparker, solcellsparker och kärnkraftverk – tillfalla den berörda kommunen istället för staten, skapas ett starkt och förutsägbart incitament för lokal tillväxt. När intäkterna från energiproduktionen stannar lokalt kan de dessutom omsättas i exempelvis sänkt kommunalskatt.

116. Styr om fastighetsskatten för nyetablerade energiproducerande fastigheter så att den tillfaller kommunen där produktionen sker.

INFÖR NODPRISSÄTTNING I ELSYSTEMET

Sveriges nuvarande uppdelning i fyra elområden är en bra utgångspunkt men alltför trubbig modell för att hantera ett modernt och decentraliserat elsystem. Dagens system maskerar lokala flaskhalsar i elnätet, vilket leder till att elpriserna inte speglar den faktiska kostnaden för att leverera el till en specifik plats. Resultatet blir att staten, genom Svenska kraftnät, tvingas lägga miljardbelopp på så kallad mot-handel och stödtjänster för att balansera systemet när marknadens pris-signaler inte tillåts verka fullt ut.¹²² För att skapa ett mer effektivt elsystem bör Sverige gå från områdesprissättning till nodprissättning. Exempelvis Texas har med stor framgång infört ett sådant system.¹²³

Nodprissättning innebär att elpriset bestäms i varje enskild punkt (nod) i nätet utifrån lokal tillgång, efterfrågan och överföringskapacitet. Detta är den ultimata marknadsmekanismen för elsystemet, det ger tydlighet såväl som incitament för var ny elproduktion bör byggas och var elintensiv industri bör etableras. Istället för att förlita sig på politiska planer och administrativa beslut om nätutbygg-

nad, låter nodprissättning marknads-krafterna styra investeringarna till de platser där de minskar systemkostnaderna som mest. Det leder till ett mer robust elnät, lägre totala kostnader för samhället och en snabbare utbyggnad av fossilfri elproduktion.

117. Ersätt nuvarande elområden med ett system för nodprissättning för att synliggöra lokala flaskhalsar och styra investeringar rätt.

PRISSÄTT SYSTEMTJÄNSTER

Sveriges elsystem har i dag en växande andel väderberoende produktion, vilket innebär att behovet av så kallade systemtjänster ökar. Dessa tjänster – såsom frekvensreglering, spänningskontroll och svängmassa – är avgörande funktioner för att hålla elnätet stabilt. Historiskt sett har dessa tjänster till stor del levererats som en biprodukt från stora generatorer i vatten- och kärnkraftverk, men i takt med systemets utveckling krävs en marknadsmässig hantering av dessa resurser. I dag saknas marknadsmekanismer för systemtjänster, vilket resulterar i att staten, via Svenska kraftnät, tvingas

122. Tidningen näringslivet. "Sexdubblad miljardnota för att balansera elsystemet – du får betala". (2024).

123. Ryan C. Triolo, Frank A. Wolak. "Quantifying the benefits of a nodal market design in the Texas electricity market". Stanford University. (2022).

till kostsamma och svårförutsägbara ingrepp för att säkra nätets drift.

För att garantera ett robust elnät till lägsta möjliga samhällskostnad bör systemtjänster prissättas på en öppen och teknikneutral marknad, exempelvis genom en försäkringsbaserad modell. Genom att införa tydliga marknadssignaler för stabilitet skapas teknikneutrala incitament för investeringar i en bred palett av tekniska lösningar, från batterilager och kondensorer till smart efterfrågefleksibilitet eller kärnkraft. Istället för politisk detaljstyrning bör prissättningen visa vägen till de mest kostnadseffektiva lösningarna. En välfungerande marknad för systemtjänster innebär att stabilitet blir en värdeskapande tjänst för alla aktörer som bidrar till ett robust elnät.¹²⁴

118. Tillsätt en utredning med uppdrag att utreda former för införande av en transparent och teknikneutral marknad för systemtjänster.

AVSKAFFA EL- OCH ENERGISKATTEN

Energiskatten är på många sätt en kvarleva från en tid då klimatpolitiken inte var lika integrerad som i dag. Sverige införde en energiskatt 1951 och 2003 kom EU:s energiskattedirektiv.^{125, 126} I dag omfattas energisektorn av EU:s utsläppshandelssystem som infördes 2005.¹²⁷ Att prissätta utsläpp också inom energisektorn är bra, men energiskatten är snarare att förknippa med en fiskal skatt, en ren inkomstkälla för staten, än ett styrmedel för klimatnytta eftersom den utgår från producerad energi istället för utsläppen som genereras av energiproduktionen.¹²⁸ För att Sverige ska kunna fasa ut ineffektiva energiskatter och istället fokusera helt på koldioxid, måste de europeiska reglerna förnyas.

Fram tills att energiskattedirektivet rivs upp eller reformeras för att fokusera på utsläpp bör Sverige sänka energiskatten till EU:s miniminivå för att på sikt fasa ut den till förmån för en renodlad och enhetlig koldioxidbeskattning. Genom att flytta fokus från att beskatta energin i sig till att enbart beskatta de utsläpp energin

124. Blomgren, J. "Mer marknad i elnätet". Timbro. (2022).

125. Elskling. "Energiskatt – hur fungerar skatt på el?". (2023).

126. Official Journal of the European Union. "restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity". Council Directive 2003/96/EG.

127. Energimyndigheten. "Vad är EU ETS?". (2025).

128. Elskling. "Energiskatt – hur fungerar skatt på el?". (2023).

orsakar, skapas en tydligare styrning där fossilfria alternativ får en naturlig konkurrensfördel. Särskilt skadlig är energiskatten på elektricitet eftersom Sveriges elsystem i princip är fossilfritt. Elskatten motverkar därmed incitament att ersätta fossila bränslen med ren el i både industrin och transportsektorn.

119. Sänk energiskatten till EU:s minimivå och nyttja samtliga möjligheter till undantag och skattebefrielser, särskilt gällande energiskatten på el.

120. Verka för att riva upp eller reformera EU:s Energiskattedirektiv i syfte att övergå till en prissättning av energins utsläpp snarare än energin i sig.

REFERENSER

- Affärsvärlden. "Trängselskatt finansierar Förbifart Stockholm". (2010). <https://www.affarsvarlden.se/artikel/trangselskatt-finansierar-forbifart-stockholm-6724649>
- ATL. "Allt mer gamla träd i skogen". (2025). <https://www.atl.nu/allt-mer-gamla-trad-i-skogen>
- Avfall Sverige. "Svensk Avfallshantering". (2023). https://www.avfallsverige.se/media/mdnj3dpy/svensk_avfallshantering_2023.pdf
- Avfall Sverige. "Återvinning gör avfall till resurs". (2026). <https://www.avfallsverige.se/fakta-statistik/avfallsbehandling/>
- Baltic Waters. "Politiskt PM: Att veta inför beslut om fiskekvoterna i Östersjön 2026". (2025). <https://balticwaters.org/politiskt-pm-att-veta-infor-beslut-om-fiskekvoterna-i-ostersjon-2026/>
- Baltic Waters. "Så fungerar fiskekvoter". (2024). https://balticwaters.org/wp-content/uploads/2024/12/faktablad_11.pdf
- Billerud. "Fördubblat skogsförråd på 100 år". (2021). <https://www.billerud.se/skog/nyheter/fordubblat-skogsforrad-pa-100-ar>
- Blomgren, J. "Mer marknad i elnätet". Timbro. (2022). <https://timbro.se/miljo/mer-marknad-i-elnatet/>
- Circular Energy Sweden "Lagring av svensk koldioxid i Norge" (2022). <https://cesweden.se/lagring-av-svensk-koldioxid-i-norge/>
- Connelid, Pär. 2012. Stadstrafikens spår. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:487770/FULLTEXT01.pdf>
- Danieli, Adam, "Avskaffa jordförvärvslagen". ATL. (2025). <https://www.atl.nu/timbroy-avskaffa-jordforvarvslagen>
- Eklund, Klas. "Vårt framtida skattesystem – en ESO-rapport med förslag på en genomgripande skattereform". Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2020:7. Statens offentliga utredningar. https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2020/11/2020_7-v%C3%A5rt-framtida-skattesystem-webb.pdf
- Elskling. "Energiskatt – hur fungerar skatt på el?". (2023). <https://www.elskling.se/tips-rad/el/energiskatt>
- Energiforsk. "Samverkan kring infrastruktur för transport och lagring av koldioxid". Rapport 2022:838. <https://energiforsk.se/media/30914/samverkan-kring-infrastruktur-for-transport-och-lagring-av-koldioxid-energiforskrapport-2022-838.pdf>

- Energiföretagen, “Bio-CCS är nödvändigt för att nå klimatmålen” <https://www.energiforetagen.se/fragor-vi-driver/positioner/bio-ccs-ar-nodvandigt-for-att-na-klimatmalen/>
- Energiföretagen. “Energiåtervinning ur avfall”. (2023). <https://www.energiforetagen.se/energifakta/fjarrvarme/fjarrvarmeproduktion/energi-fran-avfall/>
- Energimyndigheten. “Resultat från Industriklivet”. (2026).
Energimyndigheten. “Resultat från Industriklivet”. (2026). <https://www.energimyndigheten.se/forskning-och-innovation/forskning/industri/industriklivet/resultat-fran-industriklivet/>
- Energimyndigheten. “Vad är EU ETS”. (2025). <https://www.energimyndigheten.se/klimat/eus-utslappshandelssystem-eu-ets/om-eu-ets-och-hur-utslappshandeln-fungerar/vad-ar-eu-ets/>
- Energistyrelsen, “Danmarkshistoriens første tilladelser til at efterforske CO₂-lagring på land er tildelt” (2024) <https://ens.dk/presse/danmarkshistoriens-foerste-tilladelser-til-efterforske-co2-lagring-paa-land-er-tildelt>
- EU CAP Network. “Study on simplification and administrative burden for farmers and other beneficiaries under the CAP”. (2025). <https://eu-cap-network.ec.europa.eu/sites/default/files/publications/2025-05/eu-cap-network-report-study-on-simplification.pdf>
- Eurostat. “Farms and farmland in the European Union - statistics”. (2025). <https://www.arc2020.eu/wp-content/uploads/2024/10/eurostat-on-farmer-numbers.pdf>
- Eurostat. “Municipal waste statistics”. (2026). https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics
- Green Cargo. “Resultat och rapporter”. (2026). <https://www.greencargo.com/om-oss/resultat-och-rapporter>
- Jordbruksverket “Gynna mångfalden i ängs- och betesmarker” (2024) <https://jordbruksverket.se/vaxter/odling/biologisk-mangfald/gynna-mangfalden-i-angs--och-betesmarker>
- Jordförvärvslagen (1979:230) <https://lagen.nu/1979:230>
- Kemikalieinspektionen. “Oklart om kemikalieskatten minskat användningen av farliga flamskyddsmedel i elektronik”. (2020). <https://www.kemi.se/arkiv/nyhetsarkiv/nyheter/2020-10-01-oklart-om-kemikalieskatten-minskat-anvandningen-av-farliga-flamskyddsmedel-i-elektronik>
- Kemikalieinspektionen. “PFAS”. (2026). <https://www.kemi.se/hallbarhet/amnen-och-material/pfas>

- Kemikalieinspektionen. "Produkt eller avfall – håll koll på skillnaden så att du kan följa reglerna". (2025). <https://www.kemi.se/stod-till-foretag/din-roll-och-ditt-ansvar/atervinnare-eller-anvandare-av-atervunna-material/produkt-eller-avfall--hall-koll-pa-skillnaden-sa-att-du-kan-folja-reglerna>
- Kihl A, Larshans P & Svärd J. "Skräck för galna ko-sjukan göder Putins krigskassa". (2025). DN debatt. <https://www.dn.se/debatt/skrack-for-galna-ko-sjukan-goder-putins-krigskassa/>
- Klimatkommunerna. "Om oss". <https://klimatkommunerna.se/om-oss/>
- Klimat- och näringslivsdepartementet. Pressmeddelande. "Utredning föreslår förkortade miljöprocesser". (2026). <https://www.regeringen.se/presmeddelanden/2026/01/utredning-foreslar-forkortade-miljoprocesser/>
- Kristianstads kommun. "Avgifter för vatten och avlopp" (2026). <https://www.kristianstad.se/byggaboochmiljo/vattenochavlopp/avgifterforvattenochavlopp.5603.html>
- KSLA. "Äganderätten och de gröna näringarna". (2020). <https://www.ksla.se/wp-content/uploads/2020/12/KSLAT-5-2020-Aganderatten.pdf>
- Land Skogsbruk. "Översättningsfel kan ha skapat hårdare artskyddsregler". (2025). <https://www.landlantbruk.se/fageldirektivets-oversattningsmiss-paverkar-forbudsniwaer>
- Landsbyggs- och infrastrukturdepartementet. Pressmeddelande. "Stora satsningar på underhåll såväl som nya projekt när regeringen beslutat om ny nationell plan för Sveriges transportinfrastruktur". (2026). <https://www.regeringen.se/presmeddelanden/2026/04/stora-satsningar-pa-underhall-saval-som-nya-projekt-nar-regeringen-beslutar-om-ny-nationell-plan-for-sveriges-transportinfrastruktur/>
- Lantbrukarnas Riksförbund. "Artskyddet kostar skogen 10 miljarder per år". Rapporten Artskyddet och skogen (2024). <https://via.tt.se/presmeddelande/3435781/presinbjudan-artskyddet-kostar-skogen-10-miljarder-kr-per-ar-vem-ska-betala?publisherId=3235738&lang=sv>
- Lantbrukarnas Riksförbund. "Jaktförordningen 28§". (2025). <https://www.lrf.se/las-mer/jaktf%C3%B6rordningen-28/>
- Livsmedel i fokus. "Första EU-godkännandet av insekt som ny mat". (2021). <https://www.livsmedelifokus.se/forsta-eu-godkannandet-av-insekt-som-ny-mat/>
- Livsmedelsverket. "Genmodifierad mat, GMO". (2025). <https://www.livsmedelsverket.se/livsmedel-och-innehall/genmodifierad-mat-gmo/#>

- Livsmedelsverket. “När maten har möglat”. Rapport 4 del två. (2017). <https://www.livsmedelsverket.se/49eb2b/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2017/riskvarderingsrapport-nar-maten-har-moglat-livsmedelsverkets-rapport-4-del-2-2017/>
- Länsstyrelsen Stockholm. “Samråd inför ansökan om tillstånd för miljöfarlig verksamhet”. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/miljo-och-vatten/miljofarlig-verksamhet/provning-av-miljofarlig-verksamhet/tillstand-och-andringstillstand-for-miljofarlig-verksamhet/samrad-infor-ansokan-om-tillstand-for-miljofarlig-verksamhet.html>
- Miljöbalken (1998:808).
- National Park Service. “The 1969 Cuyahoga River Fire”. (2022). <https://www.nps.gov/articles/story-of-the-fire.htm>
- Naturskyddsforeningen. “Odling med torv – så påverkar det klimatet”. (2023). <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/odla-med-torv-sa-paverkar-det-klimatet/>
- Naturskyddsforeningen. “Skogen, klimatet och den biologiska mångfalden”. (2021). https://cdn.naturskyddsforeningen.se/uploads/2021/05/11103836/skogen_och_klimatet.pdf
- Naturskyddsforeningen. “Vanliga frågor om flygets klimatpåverkan”. (2024). <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/hur-paverkar-flygresor-klimatet/>
- Naturskyddsforeningen. “Sant eller falskt om ekologiskt”. (2021). <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/sant-eller-falskt-om-ekologiskt/>
- Naturskyddsforeningen. “Vad är bottenutbildning?”. (2023). <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/vad-ar-bottenutbildning/>
- Naturvårdsverket. “BAT-slutsatser för industriutsläppsverksamheter”. (2025). <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/industriutslapp-ied/bat-slutsatser-for-industriutslappsverksamheter/>
- Naturvårdsverket. “Den biologiska mångfalden utarmas – globalt och i Sverige”. <https://www.naturvardsverket.se/om-miljoarbetet/sveriges-miljomal/fordjupad-utvardering-av-sveriges-miljomal-2023/den-biologiska-mangfalden-utarmas--globalt-och-i-sverige/>
- Naturvårdsverket. “Skydd av värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker”. (2026). <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/regeringsuppdrag/slutredovisade-regeringsuppdrag/uppdrag-att-skydda-vardefulla-skogar-genom-att-anvanda-ersattningsmarker>
- Naturvårdsverket. “Skydds jakt”. (2024). <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/jakt-och-vilt/skydds jakt/>

- Naturvårdsverket, "Strandskydd – så fungerar det". (2026). <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/skyddad-natur/olika-former-av-naturskydd/strandskydd/>
- Naturvårdsverket. "Anslag för värdefull natur". (2026). <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/skyddad-natur/anslag-for-vardefull-natur/>
- Naturvårdsverket. "Arter och artskydd". <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/arter-och-artskydd/>
- Naturvårdsverket. "Klimatklivet". <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/klimatklivet/>
- Naturvårdsverket. "Plastflöden i Sverige – från produktion till återvinning". (2025). <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/plast/om-plast/plastfloden-i-sverige/>
- Naturvårdsverket. "Producentansvar – från avfall till cirkulär ekonomi". (2025). <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/cirkular-ekonomi/producentansvar---fran-avfall-till-cirkular-ekonomi/>
- Naturvårdsverket, "Växthusgaser – Därför blir det varmare", (2025) <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatforandringar/darfor-blir-det-varmare/>
- Naturvårdsverket. "Århuskonventionen". (2025). <https://www.naturvardsverket.se/om-miljoarbetet/internationellt-miljoarbete/internationella-miljokonventioner/arhuskonventionen/>
- Naturvårdsverket. "Återvinning av förpackningar". (2025). <https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/producentansvar/atervinning-av-forpackningar/>
- Nordic Council of Ministers. TemaNord – Regulatory framework for CCS in the Nordic countries. "International and EU Law". (2023). <https://pub.norden.org/temanord2023-521/2-international-and-eu-law.html>
- Nyström, U. "20 år med Öresundsförbindelsen". (2020). Järnvägar.nu. <https://jarnvagar.nu/20-ar-med-oresundsforbindelsen/>
- Official Journal of the European Union. "restructuring the Community framework for the taxation of energy products and electricity". Council Directive 2003/96/EG. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/96/oj/eng>
- OurWorld in Data. "You want to reduce the carbon footprint of your food? Focus on what you eat, not whether your food is local". (2020). <https://ourworldindata.org/food-choice-vs-eating-local>
- Pantamera. "Om pantsystemet". <https://www.pantamera.nu/privatperson/fakta--statistik/om-pantsystemet>

- Pantamera. "Vad kan inte pantas via oss".
<https://www.pantamera.nu/privatperson/vad-kan-pantas/vad-kan-inte-pantas-via-oss>
- Pantlån. "Fordonsskatt: Hur det fungerar och varför den är viktig". (2024). <https://www.pantlan.se/tips-rad/blogg/fordonsskatt-hur-det-fungerar-och-varfor-den-ar-viktig>
- Regeringskansliet. "Nya regler för stöd till bio-CCS". (2024). <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/07/nya-regler-for-stod-till-bio-ccs/>
- Regeringskansliet. "En enklare och tydligare kemikalieskatt". (2022). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/lagradsremiss/2022/06/en-enklare-och-tydligare-kemikalieskatt/>
- Regeringskansliet. "Trängselskatt i Marieholmstunneln i Göteborg". (2019). <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2019/10/prop.-20192030>
- Region Gotland. "Aktuellt vattenläge". <https://gotland.se/aktuelltvattenlage>
- Region Stockholm, 2024. Regionalt cykelbokslut 2014–2024. <https://www.regionstockholm.se/4ad6e1/contentassets/s/3fc9e5d017d54619ba04e07d01081c1f/cykelbokslut-2014-2024.pdf>
- Riksrevisionen. "Statens hantering av riksintressen – ett hinder för bostadsbyggande". (2013). https://www.riksrevisionen.se/download/18.2008b69c18bd0f6ed3f25b46/1518435442066/RiR_2013_21_Riksintressen_Anpassad_.pdf
- Riksrevisionen. "Förvaltningen av skyddad natur". RiR 2024:11. <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/granskningsrapporter/2024/forvaltningen-av-skyddad-natur.html>
- Riksrevisionen. "Klimatklivet – stöd till lokala klimatinvesteringar". RIR 2019:1. https://www.riksrevisionen.se/download/18.2008b69c18bd0f6ed3f2656b/1547646400542/RIR_2019_1_ANPASSAD.pdf
- Riksrevisionen. "Osäkra miljardsatsningar på minskade utsläpp från industrin". (2024). <https://www.riksrevisionen.se/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv/2024-09-17-osakra-miljardsatsningar-pa-minskade-utslapp-fran-industrin.html>
- Ryan C. Triolo, Frank A. Wolak. "Quantifying the benefits of a nodal market design in the Texas electricity market". Stanford University. (2022). <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0140988322003073?via%3Dihub>
- SCB. "Det strandnära Sverige. Statistik om strandnära markanvändning 2020". https://www.scb.se/contentassets/7e dbcfbb3a87470387d8c95868ecaf04/mi0812_2020a01_br_mi50sm2301.pdf

- SGU. "Geologiska förutsättningar för koldioxidlagring i Sverige". (2026). <https://www.sgu.se/samhallsplanering/ccs-koldioxidlagring/Geologiska-forutsattningar-for-koldioxidlagring-i-sverige/>
- Skattebetalarna. "Fairtrade. Så betalar kommunerna för att driva opinionsbildning". (2018). https://skattebetalarna.se/wp-content/uploads/2020/06/Rapport-Fairtrade_maj-2018.pdf
- Skatteverket. "Återbetalning av skatt på el och bränsle". <https://www.skatteverket.se/foretag/skatterochavdrag/punktskatter/energiskatter/aterbetalningavskattpaeloc hbransle.4.109dcbe71721adafd252816.html>
- Skogsstyrelsen. "Artskyddsförordningen i skogen". (2026). <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/artskydd/>
- Skogsstyrelsen. "Avverkning av skog mindre än 0,5 hektar". (2026). <https://www.skogsstyrelsen.se/bruka-skog/avverkning/avverkning-av-skog-mindre-an-05-hektar/>
- Skogsstyrelsen. "Avverkningsanmälningar 2021". (2022). <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/statistik/historisk-statistik/statistikfaktablad-2021-2022/JO0314-statistikfaktablad-avverkningsanmalningar-2021.pdf>
- Skogsstyrelsen. "Fastighets- och ägarstatistik i skogsbruket". (2024). <https://www.skogsstyrelsen.se/nyhets-lista/genomsnittsinnehavet-var-34-hektar-2023/>
- Skogsstyrelsen. "Skogens roll för klimatet". (2025). <https://www.skogsstyrelsen.se/miljo-och-klimat/skog-och-klimat/skogens-roll-for-klimatet/>
- Skogsstyrelsen. "Skogsvårdslagen i kortversion". (2025). <https://www.skogsstyrelsen.se/lag-och-tillsyn/skogsvardslagen/>
- SLU "Rovdjursskador på tamdjur" (2025) <https://www.slu.se/om-slu/organisation/institutioner/ekologi/slu-viltskadecenter/skador-och-atgarder/rovdjursskador-pa-tamdjur/>
- SLU Artdatabanken "Rödlistning" (2025) <https://www.slu.se/artdatabanken/rodlistade-arter/>
- SOU 2020:71. "Utvinning ur alunskiffer - Kunskapssammanställning om miljörisker och förslag till skärpning av regelverket". <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2020/12/sou-202071/>
- Stockholms Handelskammare. "Bättre styrning, bättre infrastruktur". <https://stockholmshandelskammare.se/rapporter/alternativt-genomforande/>
- Sveaskog. "Det här är Sveaskog". (2026). <https://www.sveaskog.se/om-sveaskog/det-har-ar-sveaskog/>

Svensk Handel. "Kemikalieskatten gynnar varken jobb eller miljö". (2017). <https://www.svenskhandel.se/nyhetscenter/debattartiklar/kemikalieskatt-gynnar-varken-jobb-eller-miljo/>

Svensk torv. "Frågor och svar om torv". <https://svensktorv.se/faq/>

Sveriges Allmännyttan. "P-platsen. Kostar mycket, smakar lite". (2021). <https://www.sverigesallmannytta.se/p-platsen-kostar-mycket-smakar-lite/#:~:text=parkeringarna%20%C3%A4r%20dyra,-En%20p%2Dplats%20utomhus%20kostar%20runt%20100%20000%20kronor%20att,p%2Dplatshyra%20bara%20en%20br%C3%A5kdel.>

Sveriges Natur. "Skatteregler gynnar kol och torv". (2001). <https://www.sverigesnatur.org/arkiv/skatteregler-gynnar-kol-och-torv/>

Sveriges Natur. "Kassa priser på ekomat?". (2015). <https://www.sverigesnatur.org/arkiv/kassa-priser-pa-ekomat/>

Sveriges Radio. "Svenskt vatten larmar om gamla ledningar och miljardbehov: "Ramlar ihop"". (2025). <https://www.sverigesradio.se/artikel/vdn-larmar-om-gamla-ledningar-och-miljardbehov-ramlar-ihop>

Sveriges riksdag. "Fairtrade-märkta livsmedelsprodukter". (2016). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/skriftlig-fragor/fairtrade-markta-livsmedelsprodukter_h4111494/

Sveriges riksdag. "Investeringar för ett starkt och hållbart transportsystem". (2012). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/investeringar-for-ett-starkt-och-haltbart_h00325/html/

SVT Nyheter. "Professor: Naturreservat bildas för att slippa låginkomsttagare". (2015). <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/fastighetsexpert-byggandet-ar-en-risk-for-en-kommun>

SVT Nyheter. "Avloppssystemen för gamla – ingen minister tar ansvar för frågan". (2024). <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/avloppssystemen-for-gamla-ingen-minister-tar-ansvar-for-fragan>

SVT Nyheter. "EU väntas föreslå förbud mot PFAS". (2026). <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/eu-vantas-foresla-forbud-mot-pfas>

SVT Nyheter. "Ny italiensk lag: Förbud mot labbdlat kött". (2024). <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/italienskt-lagforslag-om-att-forbjuda-labbdlat-kott>

Tidningen näringslivet. "Sexdubblad miljardnota för att balansera elsystemet – du får betala". (2024). <https://www.tn.se/naringsliv/34915/sexdubblad-miljardnota-for-att-balansera-elsystemet-du-far-betala/>

- Tidningen näringslivet. "Så stoppas svenska matinnovationer - "Slänger stora mängder mat"". (2021) <https://www.tn.se/hallbarhet/8844/sa-stoppas-svenska-matinnovationer-slanger-stora-mangder-mat/>
- Trafikanalys. "Trafikens framtida externa effekter". (2015). <https://www.trafa.se/vagtrafik/wsp-trafikens-framtida-externa-effekter-5078/>
- Trafikverket. "Översyn banavgifter". (2025). <https://trafikverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1977493/FULLTEXT02.pdf>
- Trafikverket. "Ansök om miljökompensation för godstransporter på järnväg". (2026). <https://bransch.trafikverket.se/tjanster/ansok-om/miljokompensation-for-godstransporter-pa-jarnvag/>
- Trafikverket. "Miljökompensation till järnvägsföretag". (2020). <https://bransch.trafikverket.se/contentassets/10c500231d54447f9479a630750577fc/trv-2020-20665-miljokompensation-jarnvagsforetag---uppfoljning-2020.pdf>
- Transportföretagen. "Våra vägar". <https://www.transportforetagen.se/prioriterade-fragor/transportfakta/vara-vagar/#:~:text=Det%20har%20lett%20till%20att,regeringen%20har%20utpek%20som%20m%C3%A5>
- Transportstyrelsen. "Flygtendenser nr 3". (2010). <https://www.transportstyrelsen.se/sv/om-oss/publikationer-och-rapporter/publikationer/publikationer-inom-luftfart/flygtendenser/Flygtendenser-nr-3-2010-Tema-ICAO/>
- WHO. "Biodiversity". (2025). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/biodiversity>
- World Economic Forum. "Ending harmful fisheries subsidies would improve the health of our ocean. This is why". (2021). <https://www.weforum.org/stories/2021/05/ending-harmful-fisheries-subsidies-would-positively-impact-ocean-health-and-coastal-communities/>
- Wålsten L, Malmqvist K. "Vad Rättvisemärkt inte berättar – kalla argument för en varmare konsumtion". Timbro. (2008). <https://timbro.se/allmant/vad-rattvisemarkt-inte-berattar-kalla-argument-en-varmare-konsumtion/>

TIMBR
MILJÖINSTITUT